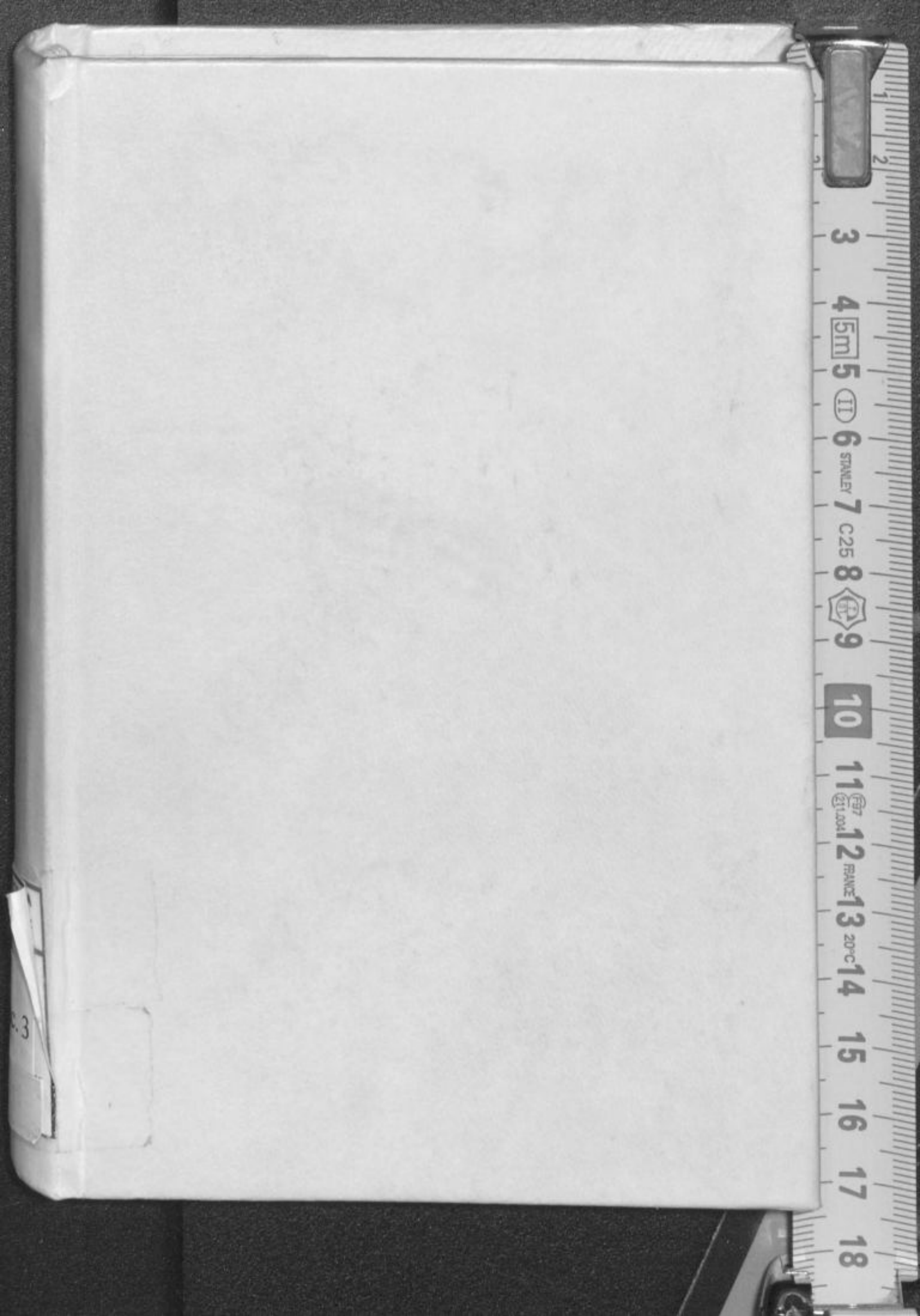
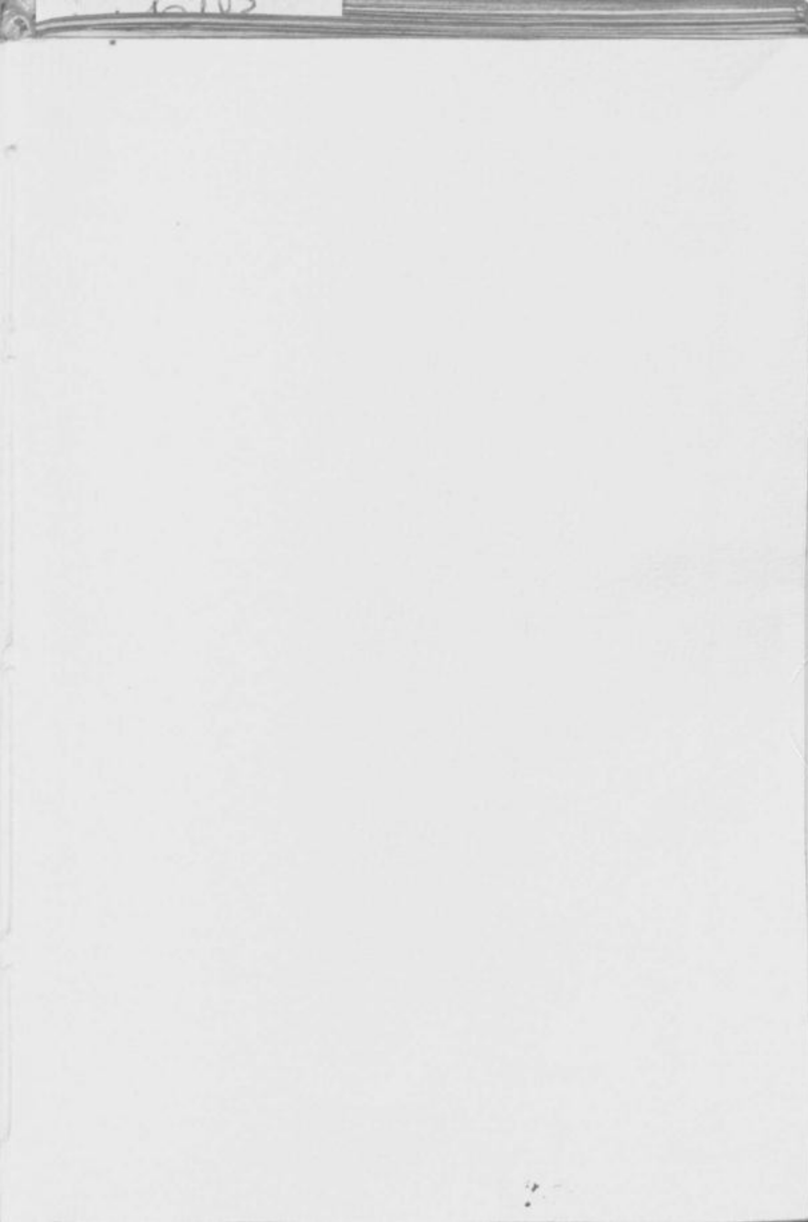






CANTALYCII VIRI DOCTISSIMI

Summa perutilis ad totius Artis Grammaticæ, & Artis Metricæ Regulas distinctas.

Nuper emendata, & nouiter impressa.



FLORENTIÆ.

Apud Georgium Marescottum. M. D. LXXII.

LAELII VITERBIENSIS POETAE

Clarissimi Epigramma in Cantalycij praecepta Grammatices.


Ostin Cantalycum puer docentem,
Audistin iuuenis? docetque forsan,
Sed fama ingenii petis virum? si
Forsan cernere grammatis Latini
Plenum grammaticam cupis libenter
Hunc librum teneas, lege, & libenter,
Docti est Cantalyci hoc opus latinæ
Linguæ exordia continens, & artem,
Dignas Cantalyco referque grates,
Scriptori pretium docens, & amplum.

Augustini Almadiani Viterbiensis in idem tetrasticon.

Discere quisquis amas sine præceptoribus artis
Quicquid grammaticę sermo Latinus habet,
Cantalyci facunda mei præcepta magistri
Perlege limati, sic cito doctus eris.

Eiusdem ad idem Hendecasyllabum,

Quisquis Cantalyci leges libellum
Securus freta perleges amara.
Iam tuto Hesperidum legesque poma,
Ac ænigmata sphyngos atra nosces,
Finem olim tibi, candidumque verum
Sumas principium hinc, & omne lumen.

Eiusdem in artem metricam.

Tu qui scandere percupis sororum
Culmen Thespiadum sacrum, melosque

Phœbi



Phœbi noſcere qui intendis almum,
Hoc cum Cantalyci potes libello,
Qui cultam breuiter recludit artem
Paruo codice, non enim laboris
Hic vſquam locus eſt grauis, ſed amplum
Oſtendit Clarii Dei doctorem.

Ad idem Ioannis Baptiſtæ Connexani hexametrum.

Miraris forſan lector placidiſsime vatem
Cantalycum Latio notum, noſtrumque magiſtrum,
Ediderit rurſus cur hoc opus? ecce fatebor,
Sed breuiter, quæ cauſa fuit, tamen ipſe docebo.
Bibliopola ſolet peruertere ſæpe figuras,
Poſtquam cum Cerere, & Baccho ſua prælia fecit.
O quot tunc veniunt errores, ſomnia quotque
Dicant lectores, ſic cum legere poetas.
Cantalycus nitidus, terſusque, & nobilis ergo
Hanc operi ſtatuit meliorem reddere formam.
Hoc igitur mercare puer, ſi grammata noſſe
Affectas, aperit quod mille volumina narrant.

Pyrrhi Iacobini Cantalyci diſcipuli in Cantalyci eiuſdem præcepta Grammatices hendecaſyllabum ad ſcolaſticos pueros.

Multi grammatices dedere libros
Conati breuibus placere chartis,
Noſtro ſed melius poteſt: nec vllus,
Ante hac Cantalyco licet videre.
Verum ſi fateor, nihil redundat;
Nil deeſt, facilis, breuis, politus.

Priſcam non gelide reduxit artem,
Quare non minimo petendus aſſe eſt,
Ceſſatis pueri, nihil putatis.
Hic fiunt homines breui diſerti.

Eiuſdem in Artem Metricam.

Parnaſſum dixere deos, dixere ſorores
Incolere, & latices inde venire ſacros.
Inde choros vatum numen traxiſſe putarunt.
Hic eſt, ſi neſcis; hic erit ille locus,

Petri Antonij Populonij ad idem hexaſticon.

Ad pueros ſcolaſticos.

Grammaticus quicunque puer cupis eſſe, libellus
Hic dabit, hoc poteris quod cupis eſſe breui.
Cantalyci quem muſa tuos miſerata labores
Edidit, optatum dirige mentis opus.
Delicias hoc eſſe tuas (mihi crede) putabis,
Dum manus aſidue nobile voluet opus.

Iohannes Cantalycius Cantalycij Diſcipulus.

Docta cupis Latiæ qui noſcere dogmata linguæ,
Lactea Cantalyci perlege verba tui.
Hic veterum penitus mendoſa volumina vitat.
Hic dabit in magno vela ſecunda mari.
Hoc duce pernoſces doctorum ſcripta virorum,
Nec poterit nitidum lædere liuor opus.

FINIS.

CANTALYCII CANONES

Breuissimi Grammatices, & Metrices pro rudibus pueris.

Cantalycius Augustino Almadiano Viterbiensi. S. P. D.



VARITIA *fecit: mi Almadiane quod grammatices Canones, quos iam pridem condideram, ab impressoribus huius nostri temporis mendose imprimerentur. Nam cum ego opusculum illis sæpius denegassem: idque scholastici pueri instantissime imprimendũ efflagitarent: ex impressoribus quidam Fulginiæ à puero ne scio quo: exemplar illius clanculum mercatus est: curauitq; sine mora Florentiæ absque aliqua libelli recognitione impri mendum. Quod ego non potui non molestissime ferre. Non enim mendosa impressio exire potest sine auctoris infamia Sic tamen non mediocre in tam paruo libello lucrum fecit Floren tinus ille mihi amicissimus bibliopola. Sed cum ego vigilias meas tam mendose in manibus puerorum esse perspicerem, visum est illi emendationi succurrere: & nomen ab iniquo malignorum iudicio redimere diligentius. Descriptum itaque exemplar idem manu propria Venetijs alijs impressoribus tradidi limatius imprimendum. Additis quoque metricis breuissimis: regulis, quas tu tantopere, & præ cæteris comprobasti: tibique opusculum dedicatur, qui meorum studiorum iudex, & patronus es studiosissimus.*



Ad Magistros Grammatices.

Tu qui grammaticem docere curas
Hunc tu Cantalyci breuem libellum
Quos optas breuiter tenere portum:
Non hic Syrmatis oscitationes.
Et crescet tibi turba de repente,
Quærit grammaticus bonus videri,
Est clarus, facilis, breuis, latinus,
Tradens principium bonas in artes,
Concedas pueris tuis legendum.
Non hic barbariem notabis vllam,
Dulces sed patieris hic labores,
Quisquis sub ferula tua per annum,
Et vult Pierios subire lucos.
Et nugis alienus hic libellus.

Diffinitio Grammaticae.

GRammatica est ars, qua Latini sermonis ratio, & loquendo, & scribendo recte percipitur: & est dux cuiuslibet disciplinæ.

Vnde dicitur grammatica?

Grammatica dicitur a litteris: quæ græce grámata dicuntur. Dicitur ergo quasi literaria; nam literæ faciunt syllabas: Syllabę dictiones: Dictiones orationem, quę Grammatica appellatur.

Partes Grammaticæ.

Partes grammaticæ sunt quatuor. Litera. Syllaba. Dictio, & Oratio. Litera. vt R. Sylllaba, vt Ro. Dictio, vt Roma. Oratio, vt Roma fuit terrarũ domina.

Qua-

Quatuor aliæ partes Grammaticæ.

Grammaticæ item partes ſunt quatuor, Orthographia, Proſodia, Diaſynthetica, Etymologia. Orthographia eſt recta ſcriptura. Proſodia eſt accentus. Diaſynthetica eſt cõſtructio. Etymologia ẽ veriloquiũ.

QVID eſt Litera?

Litera eſt minima pars vocis, quæ diuidi nõ poteſt.

Vnde dicitur Litera?

Litera dicitur quaſi legitera, q̃a legẽti prębeat iter. Vel dicit̃ a lituris. Nã ãtiqui ſcribebãt ĩ tabulis ceratis

Quot accidunt Literæ?

Literę accidunt tria, Nomen, Figura, & Poteſtas.

Differentia inter Literam, & Elementum.

Litera eſt nota elementi. Elementum eſt ipſa pronũtiatio.

Diuiſio Literarum.

Literarum quæ vigintiduo ſunt. Aliæ ſunt vocales, Aliæ conſonantes

Vocales.

Vocales ſunt quinque a.e.i.o.u. & vna græca y.

Conſonantes.

Omnes literæ conſonantes dicuntur præter vocales, conſonantes autem diuiduntur in Mutas, Semiuocales, & liquidas.

Mutæ.

Mutæ ſunt nouem b.c.d.f.g.k.p.q.t. Dictæ autem mutæ, quia incipientes a ſeipſis deſinunt in vocales.

Semiuocales.

Semiuocales ſunt ſeptem l.m.n.r.ſ.x.z. Dictæ ſemiuocales, quia habet ſonum quaſi ſimilem vocalibus,

incipientes a vocalibus, & in se desinentes.

Liquidæ.

Ex consonantibus etiam aliæ sunt liquidæ, videlicet, l.m.n.r. Sed tamen vere liquidæ sunt. l.& r. ideo liquidæ appellatæ, quia præcedentes syllabas liquidas faciant, hoc est nunc breues nunc longas, si scilicet syllabæ præcedentes fuerint naturaliter breues, aliter non. H. non est litera, sed aspirationis nota. Ideo inter literas connumerari non debet.

Diphtongi.

Diphtongi sunt quinque, ae. oe. au. eu. & ei. quarum tres scribuntur, & non proferuntur, scilicet ae, oe. & ei. Duæ scribuntur, & proferuntur, scilicet au. & eu, vt Audio, & Theseus.

Syllaba.

Syllaba est comprehensio ad minus duarum literarũ prolata vno spiritu, sed abusiue vocales syllabæ quoque dicuntur, & syllaba per se nihil significat.

Dictio.

Dictio est minima pars orationis constructæ, & per se aliquid significat, dicta a dicendo, idest significando.

Oratio.

Oratio est dictionum ordinatio congruam, perfectamque sententiam demonstrans, vt Magister amat discipulos, qui diligenter literis incumbunt.

Partes orationis.

Partes orationis sunt octo. Nomen, Verbum, Participium, Pronomen, Præpositio, Aduerbium, Interiectio, & Coniunctio.

DE NOMINE.

Nomen est pars orationis declinabilis cum casu substantiam, & qualitatem propriam, vel communem significans.

Accidunt autem ipsi quinque. Species, Genus, Numerus, Figura, & Casus. Diciturque nomen, vel a greco onoma, vel quasi notamen, eo quòd illo cuiuslibet substantiæ qualitatem notamus.

Quotuplex est nomen.

Nomen est duplex, Adiectiuum, & Substantiuum. Adiectiuum nomen est illud, quod variatur per tres diuersas voces, vt Bonus bona bonum. Vel per tres articulos coniunctos, vt hic, & hæc, & hoc fœlix. Vel per tres articulos partim coniunctos, & partim diuisos, vt hic, & hæc omnis, & hoc omne, & hic, & hæc vtilis, & hoc vtile.

Nomen substantiuum.

Nomen substantiuũ est illud, quod variatur per vnũ articulũ tantum, vt hic magister. Vel per duos articulos ad plus, vt hic, & hæc homo, hic, & hæc aduena.

Substantiuum Nomen quotuplex est:

Nomen substantiuum est duplex, proprium, & appellatiuum. Nomen propriũ est illud, quod conuenit vni soli, vt hic Virgilius. Nomẽ appellatiuũ est illud, ꝙ cõuenit pluribus, vt hic magister, & hęc schola.

Species nominum.

Species nominum sunt duæ, primitiua, & deriuatiua. Primitiua, vt mons. Deriuatiua, vt montanus.

Genera nominum.

Genera nominum sunt septem. Masculinum, Fœminum,

ninum, Neutrum, Commune, Omne, Promiſcuum, & Incertum. Maſculinum, vt hic magiſter. Fœmininum, vt hæc ſchola. Neutrum, vt hoc corpus. Commune, vt hic, & hęc homo, & vt hic, & hæc aduena. Omne, vt hic, & hęc, & hoc fœlix. Promiſcuum, vt hic paſſer, & hæc aquila. Incertũ, vt hic vel hæc dies, hic, vel hæc finis, hic, vel hæc ſilex.

Nomina Numeralia.

Omnia nomina numeralia a quatuor vſque ad centum ſunt omnis generis, numeri pluralis, & indeclinabilia. Alia vero declinantur pluratiue per tres diuerſas voces, vt docenti ducentæ ducenta, & cætera ſimilia. Sed mille indeclinabile eſt, atque omnis generis, vt hi, & hæ, & hæc mille.

Numeri Nominum.

Numeri nominum ſunt duo. Singularis, & Pluralis. Singularis, vt magiſter. Pluralis, vt magiſtri.

Figuræ Nominum.

Figurę nominũ ſunt tres, Simplex, Cõpoſita, & Decõpoſita. Simplex, vt iuſtus. Cõpoſita, vt iniuſtus. Decõpoſita, vt iniuſtitia. Vel sĩplex, vt animus. Cõpoſita, vt magnanimus. Decõpoſita, vt magnanimitas.

Caſus Nominum.

Caſus nominum ſunt ſex. Nominatiuus, Genitiuus, Datiuus, Accuſatiuus, Vocatiuus, & Ablatiuus.

Obliqui.

Obliqui ſunt quinque, ſcilicet omnes caſus præter nominatiuum, qui ſolus eſt rectus.

Articuli.

Articuli ſunt tres, hic, hæc, hoc. Et in plurali, hi, hæ, hæc.

hæc. Hic præponitur masculino generi. Hæc fœminino. Hoc neutro. Hic, & hæc communi. Hic, vel hæc incerto.

Declinationes Nominum.

Declinationes nominum sunt quinque. Prima quæ habet genitiuum singularem in æ diphtongum, vt hic poeta, huius poetæ, & hæc musa, huius musę. Secundaquę habet genitiuum singularem in i productam, vt hic dominus, huius domini, & hic Deus huius Dei. Tertia quæ habet genitiuum singularem in is correptam, vt hic pater, huius patris, & hæc mater, huius matris. Quarta quæ habet genitiuum singularem in us, vel in u, productam, vt hic visus, huius visus; & hoc cornu, huius cornu.

PRIMA DECLINATIO.

PRIMA declinatio habet tria nominũ genera. Masculinum, Fœmininum, & Commune. Masculinum, vt hic poeta. Fœmininum, vt hæc musa. Commune, vt hic, & hęc aduena. Et habet in nominatiuo quatuor terminationes, as, es, a, vt Aeneas, Anchises, Poeta, & vnam Hebræam in am, vt Abraam.

Secunda Declinatio.

Secunda declinatio habet tria genera nominum, Masculinum, Fœmininũ, & Neutrũ. Masculinũ, vt hic dominus, Fœmininũ, vt hęc ficus. Neutrũ, vt hoc scãnum. Et habet in nominatiuo sex terminationes, er, ir, vs, um, & eus. Et vt magister, Ir, ut vir, Vr, ut satur. Vs, ut dominus. Vm, ut scamnũ. Eus, ut Theseus

Tertia declinatio.

Tertia declinatio habet omnia nominum genera, & quin-

quinquaginta quatuor terminationes in nominatiuo casu.

Quarta declinatio :

Quarta declinatio habet tria nominum genera. Masculinū, Fœmininū, & Neutrū. Masculinū, vt hic virus. Fœmininū, vt hæc manus. Neutrum, vt hoc cornu. Et habet duas terminationes in nominatiuo in us, & u, sed terminata in u, in singulari sunt indeclinabilia.

Quinta declinatio.

Quinta declinatio habet maxime vnum genus nominum. Fœmininum, & vnam terminationem in es vt Res, & Species.

Personæ nominum, vel pronominum.

Personæ nominum, siue pronominum sunt tres. Prima, vt ego Secūda, vt tu. Tertia, vt ille. Similiter in plurali. Prima, vt nos. Secūda, vt vos. Tertia vt illi. Et omnes vocatiui sunt personæ secundæ. Et nota quòd omnia pronomina carent vocatiuis, exceptis quatuor, videlicet, tu, meus, noster, & nostras.

D E V E R B O.

VERBVM est pars orationis declinabilis significatiua agendi, vel patiendi sine casu. Accidunt autem ipsi octo, Genus, Tempus, Modus, Species, Figura, Coniugatio, Persona, & Numerus. Dictum est autem verbum a verberatu aeris eo, quòd verbum proferendo, aer verberatur, quòd quidem præcipuè huic accidit dictioni.

Genera verborum.

Genera verborum sunt quinque Actiuum, vt amo, amas.

amas. Paſsiuum, vt amor amaris. Neutrum, vt ſeruio, ſeruis. Commune, vt largior largiris. Deponens vt ſequor ſequeris.

Tempora verborum.

Tempora verborum ſunt quinque. Præſens, vt amo. Præteritum imperfectum, vt amabam. Præteritum perfectum, vt amaui. Præteritum pluſquamperfectũ vt amaueram. Futurum, vt amabo.

Modi verborum.

Modi verborum ſunt quinque. Indicatiuus, vt amo, Imperatiuus, ut ama amet. Optatiuus, ut utinam amarem. Subiunctiuus, ut cum amen. Infinitiuus, ut amare.

Species verborum.

Species uerborum ſunt duæ. Primitiua, ut amo. Deriuatiua, ut amaſco.

Figuræ verborum.

Figuræ uerborum ſunt tres. Simplex, Compoſita, & Decompoſita. Simplex, ut amo, Compoſita, ut per amo. Decompoſita, ut peramaſco.

Coniugationes verborum.

Coniugationes uerborum ſunt quatuor: Prima, ut amo amas, & amor amaris, & ſimilia. Secunda, ut doceo doces, & doceor doceris, & ſimilia. Tertia, ut lego legis, & legor legeris, & ſimilia. Quarta, ut audio, audis, & audior audiris, & ſimilia.

Perſonæ verborum.

Perſonæ uerborum ſunt tres, Prima, ut amo. Secunda, ut amas. Tertia, ut amat. Similiter in plurali, Prima, ut amamus, Secũda, ut amatis, Tertia, ut amãt.

Numeri Verborum.

Numeri uerborum ſunt duo, Singularis, ut amo Pluralis, ut amamus.

Nominatiuus cum Verbo.

Nominatiuus cum uerbo debet in duobus concordare, uidelicet in Numero, & in Perſona, tàm in ſingulari, quàm in plurali, ut Ego lego, tu legis, ille legit. Similiter in plurali, ut nos legimus, uos legitis, illi legunt.

Adiectiuum cum ſubſtantiuo.

Adiectiuum cum ſubſtantiuo debet in tribus concordare, in Genere, Numero, & Caſu, ut Magiſter bonus, regula bona, uocabulum bonum. Similiter in plurali, magiſtri boni regulæ bonæ, uocabula bone.

Relatiuum cum antecedente.

Relatiuum cum antecedente debet concordare in duobus, in Genere, & Numero, ut Magiſter qui, Regula quæ. Vocabulum quod. Similiter in plurali, Magiſtri qui. Regulæ quæ. Vocabula quæ.

CAN-

CANTALYCIVS Augustino Almadiano Viterbiensi suo. S. P. D.





AEC sunt mihi Almadiane, fundamenta grãmatices prima, quæ ego in primis iactare pueris erudiendis soleo, & teneris ingenijs diligenter imprimere: cum sit artibus omnibus à leuioribus inchoandum. Male enim atq; inepte quidam grammatices præceptis, quæ tradiderunt, congesserant multa obscuriora, quæ non modo puerorum rudium mentes percipere nnn valent, sed prouecta vix ingenia capere possunt. Eundem me in his quæ sequuntur agnosces. In quibus tàm breuem, quàm facilem me exhibere conatus, sum seruato Venusini Flacci præcepto, qui monuit Breuiter esse præcipiendum.

Flacci præceptum ad Præceptores.

Quicquid præcipies esto breuis, vt cito dicta
Percipiant animi dociles, teneantque fideles.
Omne superuacuum pleno de pectore manet.

DE VERBO.

Verbum est duplex, personale, & impersonale. Personale verbum est quintuplex, idest genera uerborum personalium sunt quinque. Actiuum, Pasiuum, Neutrum, Commune, & Deponens, ut supra diximus. Et dicuntur personalia, quia habent certos numeros, & certas personas. Sed de ĩpersonalibus diceẽ posterius.

De Verbis actiuis.

Actiuum uerbum est illud, quod in o desinit, & format pasiuum in or, ut amo amor, lego legor, & do, dor, licet dor non si[illegible] usu in prima persona. Potest actiuum uerbum post se habere accusatiuum significantem animal rationale, hoc est hominem, quamuis non semper habeat talem accusatiuum. Nam dicimus uideo parietem, & amo castaneas, qui accusatiui non significant animal rationale. Ergo facio facis, calefacio calefacis, & frigefacio frigefacis, actiua dicenda sunt, quia possunt post se habere accusatiuum significantem hominem, ut Deus fecit hominem, ignis calefacit Socratẽ, frigus frigefacit scolasticos. Quorum pasiua fuerunt apud antiquos, Facior, calefacior, frigefacior, loco quorum dicimus fio calefio, frigefio, & similia.

Constructio verbi Actiui.

Verbum actiuum quærit ante se nominatiuum pro re agente, & post se accusatiuum pro re patiente, ut discipulus amat magistrum. Discipulus est res agens, & per magistrum intelligimus rem patientem. Sed ultra hunc accusatiuum potest construi actiuum uerbum cum uariis casibus, ut patebit inferius.

Barbari quidam errores male missi.

Si dixeris, Actiuum verbum vult ante se nominatiuũ personæ agentis, male me iudice dixeris, cum dicere debeas rei agentis, vel pro re agente. Nam non semper nominatiuus personam significat, sed res tam personam, quàm res omnes significat.

Item male dixeris. Vult nominatiuum à parte ante & accusatiuum a parte post, cum dicere debeas ante se, & post se. Nam ante, & post non concordat cum parte. Posses tamen dicere a parte priori, vel anteriori, & a parte posteriori.

Item male dixeris. Vult post se ablatiuum a vel ab mediante, cum dixere debeas. Vult post se ablatiuum cum a vel ab.

Item male interrogabis, si dixeris. Quid est verbum actiuum? cum debeas dicere quod.

Actiuorum verborum variæ species.

QVAEDAM species verborum actiuorum est quę volunt ante se nominatiuum pro re agente, & post se accusatiuum pro re patiente, vt ego amo Frãciscum, Audio magistrum, & sunt hęc, & similia.

Amo as aui atum

Diligo is xi ctum per amare.

Sed amamus vehementer, diligimus leuiter, inquit Marcel.

Colo is ui cultum per amare, honorarè, cultiuare, ornare, & habitare.

Fastidio is iui itum p hauer in fastidio Vt diuites fastidiunt pauperes.

Fero fers tuli latum per portare, dire, patire.

patire, desiderare, & produrre.

Porto	as	aui	atum	
Gero	is	gessi	gestum	per portare
Laudo	as	aui	atum	
Cõmendo	as	aui	atum	per laudare.
Honoro	as	aui	atum	per honorare
Verbero	as	aui	atum	
Pulso	as	aui	atum	per battere
Timeo	es	ui	caret supino.	
Metuo	is	ui	caret supino.	
Formido	as	aui	atum	per temere.

Sed cum dicimus Timeo tibi, & metuo tibi per datiuũ.i. timeo ne aliquid mali accidat tibi. Nec te prętereat timęo, metuo, & formido, regere ante se nominatiuum pro re patiente, licet sine verba actiua.

QVAEDAM species verborum actiuorũ est, quæ attinent ad precium, & quærunt ante se nominatiuum pro re agente, & post se accusatiuum pro re patiente, & vltra ablatiuum significantem precium. Exceptis tanti, quanti, pluris, minoris, tantidem, & quanticunq;, quæ debent poni in genitiuo. Et precium in hoc solo verbo æstimo potest poni in genitiuo, & ablatiuo, vt Aestimo te vnius assis, vel vno asse. Sed in aliis verbis precium significantibus, precium debet poni semper in ablatiuo tantum, vt emi Priscianum sex aureis. Et potes addere ablatiuum a te, vel ab illo. Et sunt hæc, & similia.

Emo	is	emi	emptum	
Comparo	as	aui	atum	per comperare.
Vendo	is	didi	itum	per vendere

Venundo

Venundo	as	dedi	datum	per vendere
Redimo	is	demi	demptum	per ricomperare.
Aestimo	as	aui	atum	per apprezzare.
Loco	as	aui	atum	per dar à pigione.

Vt locaui domum tribus aureis Francisco.

Conduco	is	xi	ctum	per torre à pigiõe.

Sed aduerte, quod tanti, & quanti dicimus quãdo non ponitur substantiuum. Nam cum substantiuo dicimus per ablatiuum, vt emi librũ tanto precio, vel quanto precio.

QVAEDAM species verborum actiuorũ est, quæ quærunt ante se nominatiuum pro re agente, & post se accusatiuum pro re patiente, & vltra genitiuum, vel ablatiuũ sine præpositione, vt Tu impleuisti arcã nummorũ, vel nũmis. Et poteris addere præpositionem de Martialis. Hos nisi de flaua loculos implere moneta, non decet. Et sunt hæc, & similia.

Impleo	es	eui	etum	
Compleo	es	eui	etum	per empiere.
Arguo	is	gui	gutum	
Redarguo	is	gui	gutum	
Accuso	as	aui	atum	
Incuso	as	aui	atum	
Reprehẽdo	is	di	sum	
Increpo	as	pui	pitum	per riprendere.

Vt arguo, redarguo, accuso, incuso, reprehendo, increpo te pigritiæ, vel pigritia, vel de pigritia. Sed inter accuso, & incuso hæc differentia est, quod accusamus minores, incusamus vero maiores, licet hæc differentia confundantur.

QVAEDAM species verborum actiuorum est quæ quærunt ante se nominatiuum pro re agente, & post se accusatiuum pro re patiente, & vltra dativum, vt ego do operam bonis literis.

Et sunt hæc, & similia.

Do	as	dedi	datum	
Tribuo	is	bui	bitum	per dare.
Impendo	is	di	sum	
Exhibeo	es	bui	bitum	per dare, & mettere fuora in aperto, & a spettacolo.
Dico	is	xi	ctum	per dire.
Dico	as	aui	atum	per dar ad honore e seruitio d'altri, vt dicabo tibi filiam meam, & dedicaui templum diuæ Marię.
Dono	as	aui	atum	per donare.

Sed dicere potes per hoc verbum dono. Donaui te magno munere, sicut donaui tibi magnũ munus.

Comparo	as	aui	atum	per assimigliare.

Sed dicere potes, cõparauit te illi, ad illũ, vel cũ illo.

Lego	as	aui	atum	per mandare, ò vero lasciar in testamento.
Commodo	as	aui	atum	per prestare.
Memoro	as	aui	atum	p ricordar ad altri
Ostendo	is	di	sum vel tum	
Monstro	as	aui	atum	per mostrare.
Demonstro	as	aui	atum	per dimostrare
Aperio	is	ui	ertum	per aprire.
Reddo	is	didi	ditum	per rendere.

QVAEDAM species verborum actiuorum est quę quærunt ante se nominatiuum pro re agente, &

post se accusatiuum pro re patiente, & vltra alium accusatiuum, vt doceo te grammaticam.

Peto te pecuniam, sed potest dici. Peto a te hoc, vel illud. Et sunt hæc, & similia.

Doceo	es	cui	ctum	per insegnare.
Moneo	es	nui	nitum	
Admoneo	es	nui	nitum	per admonire.
Rogo	as	aui	atum	p domãdar, e pgare
Interrogo	as	aui	atum	per domãdar cose
Consulo	is	lui	vltum	(dubbie.
Peto	is	iui	itum	penultima longa
Posco	is	poposci sine supino.		
Postulo	as	aui	atum	
Flagito	as	aui	atum	per domandare.

Sed consulo quando significat dare consilium, habet post se datiuum, vt Consulo tibi.

Celo	as	aui	atum	per nascondere.

QVAEDAM species verborum actiuorũ est, quæ quærunt ante se nominatiuum pro re agente, & post se accusatiuum pro re patiente, & vltra alium accusatiuum, vel ablatiuum sine præpositione, vt Calceo te calceos, vel calceis. Exuo te vestem, vel veste. Et sunt hæc, & similia.

Calceo	as	aui	atum	per calzare.
Discalceo	as	aui	atum	per discalzare.
Vestio	is	iui	itum	
Induo	is	dui	dutum	per vestire.
Cingo	is	xi	ctum	per cingere.
Discingo	is	xi	ctum	per discingere.
Exuo	is	xui	tum	per spogliare.

QVAEDAM species verborum actiuorũ est, quæ quærunt ante se nominatiuum pro re agente, & post se accusatiuum pro re patiente, & vltra ablatiuum sine præpositione, vt Spoliabo te veste,& Priuabo te beneficiis. Et sunt hæc,& similia.

Spolio as aui atum p spogliar p forza.
Priuo as aui atum per priuare
Vacuo as aui atum per votare.
Onero as aui atum per caricare.
Exonero as aui atum per iscaricare
Orno as aui atum per ornare.
Educo as aui atum penultima correpta per nutrire,& alleuare.
Nutrio is triui tritum
Alo is alui altum, vel alitum per nutrire
Lacto as aui atum per allattare
Munio is niui nitum per fortificare.

QVAEDAM species verborũ actiuorum est, quæ quærunt ante se nominatiuum pro re agente,& post se accusatiuũ pro re patiente,& vltra ablatiuum cũ a, vel ab, vt audiui Terentium a Cantalycio. Accepi benedictionẽ à Põtefice. Et sunt hæc,& similia.

Audio is iui itum per vdire.
Ausculto as aui atum per ascoltare:
Sed cũ dicimus ausculto tibi p datiuũ, i. obedio tibi.
Intelligo is xi ctum per intendere.
Accipio is cepi ptum p riceuere,& intẽdere:
Separo as aui atum
Segrego as aui atum
Diuido is si sum per spartire.

Amoueo

Amoueo	es	moui	motum	
Remoueo	es	moui	motum	per rimuouere.

QVAEDAM ſpecies verborum actiuorũ eſt, quæ quærunt ante ſe nominatiuum pro re agente,& poſt ſe accuſatiuum pro re patiente,& interdum iunguntur cum infinitiuo vel alia oratione adiuncta per quod, vel vt, vt Spero diſcere philoſophiam,& Spero, quòd ego diſcam philoſophiam. Et ſunt hæc, & ſimilia.

Spero	as	aui	atum	per ſperare.
Deſpero	as	aui	atum	per diſperare.
Scio	ſcis	ſciui	tum	per ſapere:
Neſcio	ſcis	ſciui	tum	per non ſapere.
Dubito	as	aui	atum	per dubitare.
Cupio	is	piui	pitum	
Opto	as	aui	atum	
Deſidero	as	aui	atum	per deſiderare.
Puto	as	aui	atum	
Credo	is	didi	ditum	
Duco	is	xi	ctum	
Autumo	as	aui	atum	
Exiſtimo	as	aui	atum	per credere.

De Verbis Paßiuis.

VERBVM paſsiuum eſt illud, quod in or finitũ deſcendit ab actiuo addita r, vt amo addita r, fit amor, doceo addita r, fit doceor,& ſimilia. Et quærunt ante ſe verba paſsiua nominatiuum pro re patiẽte, & poſt ſe ablatiuum cum a, vel ab pro re agente,& caſus quos habent vltra in actiuis, non mutantur in paſsiuis, vt ego amor a populo. A me emitur

domus centum aureis. Tu æſtimaris à me magni pretii, vel magno pretio. Ab illo impletur domus diuitiarum, vel diuitiis. A me datur opera bonis literis. Tu doceberis a me grammaticam. Tu calcearis a me calceos, vel calceis. Tu ſpoliaberis a me veſte. A me auditur philoſophia ab optimo philoſopho. Puella pulcherrima ſperatur a me. Tu crederis eſſe egregius grammaticus.

De Verbis Neutris.

VERBVM neutrum eſt illud, quod deſinit in o, & non format paſsiuum in or, nec poteſt poſt ſe habere accuſatiuum ſignificantem hominem. Nam ſi dixeris aror, erit poetice dictum, per figuram proſopopœiam, ideſt fictionem poeticam, vbi terra loquatur, & dicat. Ego terra aror.

QVAEDAM ſpecies verborum neutrorũ eſt, quæ quærunt ante ſe nominatiuũ pro re agente, & poſt ſe genitiuum, vel ablatiuum ſine præpoſitione pro re patiente, vt ego egeo, vel indigeo nummorũ, vel nummis.

Egeo es gui
Indigeo es gui carent ſupinis, per hauer biſogno.
Satago is egi ſatactum, per eſſer curioſo, & diligente delle ſue coſe, vt hic ſatagit rerum ſuarum, cum genitiuo tantum.
Careo es rui ritum, vel caſſum, per mancare cum ablatiuo tantum.
Abundo as aui atum ꝑ hauer abõdãtia, cum ablatiuo tantum.

Quædam

QVAEDAM ſpecies verborum neutrorũ eſt quæ quærunt ante ſe nominatiuum pro re agente, & & poſt ſe datiuum pro re patiente, vt Inſeruiam tibi, & obediam magiſtro. Et ſunt hæc, & ſimilia.

Seruio	is	iui	itum	
Inſeruio	is	iui	itum	per ſeruire.

Sed ſeruire proprie eſt Seruorum. In ſeruire vero amicorum.

Occurro	is	ri	ſum	per farſi incontro
Noceo	es	cui	citum	
Officio	cis	feci	ſectum	
Obſum	bes	obeſt	obſui	per nuocere.
Proſum	des	deſt	profui	per giouare.
Hæreo	es	ſi	ſum	
Adhæreo	es	ſi	ſum	
Cohæreo	es	ſi	ſum	
Inhæreo	es	ſi	ſum	per accoſtarſi.
Deficio	is	feci	ctum	per mancare.

Vt pecunia deficit mihi. Sed cũ hoc verbũ habet poſt ſe accuſatiuum, ſignificat relinquo, & eſt actiuũ, vt pecunia deficit me, i. relinquit. Vnde Ouidius. Deficior prudens artis ab arte mea. i. relinquor.

Studeo	es	ui	caret ſupino, per ſtudiare.	
Obedio	is	iui	itum	
Pareo	es	rui	itum	
Obtẽpero	as	aui	atum	per obedire.
Benefacio	is	feci	factum	per far bene.
Malefacio	is	feci	factum	per far male.
Satisfacio	is	feci	ctum	per ſodisfare.
Fideiubeo	es	ſsi	ſſum	per entrar maleuadore.

dore. Ideſt in ſicurtà per altri, e far ſicuro altri col pegno, ò uero col maleuador, vt Ego fideiubeo illi pro te.

Ingnoſco ſcis oui otum

Parco is peperci caret ſupino.

Parco is parſi parſum per perdonare.

Sed quando facit parſi parſum, ſignificat tria per perdonare, laſciar ſtare, & far maſſeritia.

Indulgeo es dulſi tum p perdonare, e far carezze. Vt pater indulget filiis, & indulgeo vẽtri.

Conuenio is ni tum per conuenirſi.

Placeo es cui tum

Libeo bes bui bitum per piacere.

Diſpliceo es cui itum per diſpiacere.

Sto as ſteti ſtatum quando eſt in hac specie, ſignificat ſtar contento al parer d'altri.

Acquieſco is eui tum pro eodem. Vt ſtabo, vel acquieſcam ſententię tuæ.

Liceo es cui citum per eſſer lecito.

Accido is di caret supino.

Euenio is ni tum

Contingo is tigi tactum

Aduenio is ni tum

Interuenio is ni tum per interuenire.

Reſto as ſtiti atum per reſtare.

Vaco as aui atum

Incumbo is bui tum

Intendo is di ſum, vel tũ per attendere.

QVAEDAM ſpecies verborum neutrorum eſt quę quærunt ante ſe nominatiuum pro re agente, & poſt

post se accusatiuum pro re patiente, sicut verba actiua, & habent passiuum in tertiis personis in vtroque numero, vt terra aratur, & terræ arantur. Et sunt hæc, & similia.

Aro as aui atum per arare.
Semino as aui atum
Sero is seui satum per seminare.
Insero is inseui insitum per inestar gl'alberi
Insero is inserui insertum per interponere, & mescolare, vt Carmen tuum est insertum carminibus meis.
Consero is seui consitum per seminare & piātare gl'alberi.
Poto as aui atum, vel potum, per beuere.

Inuenies etiam potus sum pro potaui. vt Sum potus optimum vinum idest potaui. Inuenies etiam potus passiue, vt Vinum a te potum non est bonum.

Potisso as vel potizo, vel pitisso, vel pitizo as aui atum, p bere a poco a poco, cioè assaggiare
Puto as aui atum per potar la vigna, ouer gl'alberi.
Trituro as aui atum penultima longa: per tritare, ò vero battere il grano à l'aia.
Ventilo as aui atum per cōciare il grano à l'aia, & per far vento. Vt vētilare faciē flabello.
Meto is ssui ssum per mietere.
Vindemio as aui atum per vendemmiare.
Pulso as aui atum per sonar la cetara ò vero altro instrumento.

Sed hoc magis est actiuum vt supra diximus. Sed

cave

caue dicas Cāpana pulſat, ſed dic Campana pulſatur; vel ſonat. Nec dicas, Ego ſono cāpanam, ſed pulſo. Antiqui autē dicebant Pulto pultas. Magis autem ego dicerem, hoc campanū campana, quàm hæc cāpana.

Nauigo as aui atum per nauigare.

Dicimus tamē Nauigo mare, per mare, & in mari.

QVAEDAM ſpecies verborum neutrorū eſt, quæ quærunt ante ſe nominatiuū pro re patiente, & poſt ſe ablatiuum ſine præpoſitione pro re agente, & interdū accuſatiuum, vt Gaudeo morte, vel mortē inimici mei, & Doleo morte amicorum meorum. Et ſunt hæc, & ſimilia.

Gaudeo es viſus ſum per allegrarſi

Doleo es lui litum per dolerſi.

Vt doleo tuo infortunio. Et potes dicere Infortuniū tuum dolet mihi.

Mœreo es caret præterito, & ſupino per attriſtarſi, & ſtar mal cōtento, & ſcribitur per œ in prima ſyllaba. Sed mœreo es rui tum, non eſt in hac ſpecie per meritare, & far l'arte della militia.

Albeo es bui caret ſupino, per eſſer bianco

Nigreo es grui caret ſupino, per eſſer negro

Caleo es lui caret ſupino, per eſſer caldo.

Frigeo es gui, vel xi caret ſupino, per eſſere freddo.

Palleo es lui caret ſupino, per eſſer pallido

Aegreo es grui caret ſupino, per eſſer infermo d'animo, & attriſtarſi.

Aegroto as aui atum per eſſer infermo del corpo.

Halo

Halo as aui atum per gittar fiato, ò vero odore, vt templa halant odore. Vnde componitur exhalo, as, quod nõ est in hac specie. Nam iũgitř accusatiuo, vt ille exhalauit animã. i. emisit.

SVNT etiam quædam verba neutra, quæ in præteritis perfectis, & plusquamperfectis habent vocẽ passiuorum: in cęteris vero neutrorum. hæc appellantur neutro passiua, & varie construuntur.

Gaudeo es gauisus sum per allegrarsi
Soleo es solitus sum p solere cũ infinito
Audeo es sus sum per hauere ardire cum infinito.
Fio is factus sum, p esser fatto, ò diuẽtare
Fido is fisus sum per fidarsi.

Sed dicere potes. Fido tibi, fido in te, fido de te.

QVAEDAM species verborum neutrorũ est, quæ appellantur neutro passiua, quæ in neutrali voce significant passionem, & quærunt ante se nominatiuum pro re patiente, & post se variè construuntur. Et sunt hæc, secundum Priscianum.

Vapulo as aui atum per esser battuto
Veneo is iui venum per esser venduto.
Et declinatur sicut Eo, is, nisi in supino quod facit venum. Vnde Venalis.
Exulo as aui atum per esser sbandito.
Quasi extra solum patriæ, idest territorium.
Nubo is psi vel nuptus sum per maritarsi
Liceo es cui citum p esser apprezzato

QVAEDAM species verborũ neutrorum est, quæ quęrunt ante se nominatiuum pro re agente, & post

post se non regunt casum sine præpositione. Nam aut accusatiuum, aut ablatiuum regunt cum præpositione conuenienti, vt ego vado ad scholam, tu vero vadis ad caponã. Ego vigilo in studio, tu vero dormis in lecto. Itaque appellantur verba neutra absoluta, idest persecta, & finita sinę obliquo casu. Et sunt hæc, & similia.

Eo	is	iui	itum	
Vado	is	si	sum	
Pergo	is	rexi	ctum	per andare.
Curro	is	cucurri	sum	per correre.
Viuo	is	xi	ctum	per viuere.
No	as	aui	atum	
Nato	as	aui	atum	per notare.
Volo	as	aui	atum	per volare.
Dormio	is	iui	itum	
Dormito	as	aui	atum	per dormire.
Exeo	is	iui	itum	
Prodeo	is	iui	itum	
Euado	is	si	sum	per vscire.

Sed hoc verbum euado habet quatuor significa ta per diuentare, per vscire, per salire in alto, & per scampare. Quando significat salire in alto, & vscire est in hac specie, quia non regit casum post se sine preposition, vt Euado ad culmina tecti, & Euado ex domo. Quando significat diuentare, est verbum neutrum similium copulatiuum; sicut sum es est, vt Tu euasisti superbus. Quando significat scampare, est verbum actiuum, vt Euasi mortem, & Euasi inimicos meos.

Iaceo

Iaceo es cui sine supino per iacere.
Nam iacio cis ieci ctũ actiuũ est per gittare
Vnde fit frequentatiuum Iacto iactas.
Sto as steti atum per stare in piede.
Consto as stiti stitum, vel constatum duo significat. Nam attinet ad pretium: vt res tanti constat. Et significat manifestum esse; vt constat mihi astutia tua: idest manifesta est.
Valeo es lui litum per valere.
Et in hoc verbo Valeo es pretium debet poni in accusatiuo, vt Hic liber valet decem aureos, nisi tanti, quanti, pluris, & minoris, tantidem, & quanticumque, vt diximus in actiuis. Valeo etiam significat possum, & habet post se infinitiuum, vt non valeo venire ad scholam idest non possum.
Venio is veni tum per venire.
Incedo is ssi ssum
Ambulo as aui atum per caminare.
Sed incedere propriè nobilium est.
Redeo is diui ditum per ritornare.
Discedo is ssi ssum
Abeo is tui tum per partisi.
Lateo es tui titum per nasconder si.
Vt Saturnus latuit in Latio.
Sed hoc verbum quando non est absolutum, potest habere post se datiuum, vel accusatiuum, ut Tua ignorantia non latet mihi, uel me.
Sono as aui atum per sonare.
Vt Campana sonat. Et potest habere ablatiuum sine prępositione, ut Ego sono carminibus. Si uero aliter con-

construatur, erit per figuram.

Oleo es olui, vel oleui olitum vel oletum, per ſapere di buono, & di cattiuo. Martial. Non bene ſemper olet, qui bene ſemper olet.

Salio is ſalii, vel ſalui ſaltum per ſaltare. Vnde ſit ſalto ſaltas frequentatiuum.

Sudo as aui atum per ſudare.

Vigilo as aui atum per vegghiare.

QVAEDAM verba ſunt quæ propriè dici neutra non poſſunt, nec actiua quidem, quia in o non definunt: nam præſens eorum non eſt in vſu appellantur ego verba defectiua: quia carent præſenti, prę terito imperfecto, & futuro. Et ſunt quatuor uerba quæ quærunt ante ſe nominatiuum pro re agente, & poſt ſe accuſatiuum pro re patiente. Sed Memini poteſt genitiuum quoque habere. Vt Memini lectionis, vel lectionem. Et caue dicas lectione per ablatiuum. Dices tamen Memini de lectione: ſed aliud habet ſignificatum ideſt mentionem feci.

Odi ſti odit per hauer in odio.

Noui ſti uit per cognoſcere.

Quamuis inueniatur noſco, noſcis, quod etiam facit prętęritum noui.

Cœpi ſti pit per cominciare.

Et differt à præterito huius verbi capio: quod facit cepi. Nam cœpi cœpiſti defectiuum verbum ſcribitur per œ, & ſignificat incipio.

Memini ſti meminit per ricordarſi.

QVAEDAM alia verba ſunt, quę non reperiũtur niſi in tertiis perſonis, & ſolent appellare ab

optimis

optimis grammaticis uerba exceptæ actionis? quia nō ponitur in illis nominatiuus expressus, i. manifestus, sed intelligitur Deus, vel Iupiter more poetico, & post se intelligitur etiam accusatiuus, vt Deus vel Iupiter pluit, scilicet aquam. Et sunt hęc, & similia.

Pluit	bat	uit	uerat	pluet,	per piouere.
Ningit	bat	ninxit	ninxerat	get	per neuicare.
Tonat	bat	nuit	verat	tonabit	per tonare.
Fulminat	bat	auit	erat	nabit	per saettare.
Grandinat	bat	auit	verat	abit	per grādinare.
Serenat	bat	auit	verat	abit	per serenare.

Poeticè tamē fingere potes primam personam, vt si dices. Ego Iupiter pluo, fulmino, grandino, &c. Inuenies quoque apud historiographos per ablatiuū sine præpositione aliquādo, Pluisse lapidibus, & carnibus. Et Statius dixit. Saxa pluunt, per nominatiuum. Nec te prętereat omnia verba absoluta quæ su pra diximus; posse esse similium copulatiua: Sicut Sum es, est. vt Tu venis iratus, incedis superbus, dor mis solus, & sic de aliis.

Quibus casibus iungitur Sum es est substantiuū verbū.

Similiter non est ignorandú hoc verbum Sum, quod solum substantiuum est, eo quòd per se substat, posse construi cum omnibus casibus præter quàm cum vo catiuo. Et dicitur similium copulatiuum, idest quod copulat similes casus, vt Ego sum magister, & sum pius Aeneas, Cū genitiuo, vt Hic liber est magistri. Cum datiuo, vt Sunt mihi bis septem pręstanti corpore nymphæ. Cum duobus datiuis, vt Sum tibi impedimento, & Sum tibi curæ, Cum accusatiuo cum

præpositione, vt Fui apud forū. i. in foro. Cum ablatiuo, vt Hercules fuit magna vi, atque virtute, & Est vir magno consilio. Qui tamen ablatiuus æquiualet genitiuo, vt si dicas, Hercules fuit magnæ virtutis.

De Verbis Communibus.

VERBVM commune est illud, quod in or desinens tā actionē, quàm passionē significat, vt Largior tibi equum, & Equus largitur a me tibi. Osculor te, tu oscularis a me. Et sunt hæc verba communia.

Largior iris itus sum per donare, & esser donato.

Moror aris atus sum per aspettare, & esser aspettato. Et per tenere, & esser tenuto a bada.

Remoror aris atus sum per ritardare, & esser ritardato.

Experior iris rtus sum p prouare, & esser prouato.

Osculor aris atus sum per baciare, & esser baciato

Hortor aris atus sum per confortare, & esser confortato.

Criminor aris atus sum per incolpare, & esser incolpato.

Amplector eris xus sum per abbracciare, & esser abbracciato.

Interpretor aris atus sum per interpretare, & esser interpretato, cioè esporre.

Hospitor aris atus sum per riceuer l'amico & esser riceuuto dall'amico, cioè albergare, ò vero alloggiare.

Veneror

Veneror aris atus sum per honorare, & esser honorato.

Alia quoque multa communia, secundum veteres reperiũtur, vt obliuiscor, patior, stipulor, & regredior, vereor, consolor, dignor, confiteor, testor, & quædam alia.

DE DEPONENTIBVS.

DEPONENS verbum est illud, quod in or desinit, & non formatur ab actiuo, vnam habẽs tantum significationem scilicet actiuam, vel passiuam. Dictum est deponens à deponendo, quia deponit aut actiuam significationem, aut passiuam, vna tantum retinens, vt sequor, & orior.

QVAEDAM species verborum deponentium est, quæ quærunt ante se nominatiuum pro re agente, & post se ablatiuum sine prępositione pro re patiente, vt vtere quæsitis parcè.

Vtor ris sus sum per vsar, & est generale ad ogni vso,

Abutor ris vsus sum per vsar male.

Vescor ris caret præterito, & supino p vsare. Sed pertinet ad cibos, vt Vescor cibis delicatis.

Fruor eris tus sum p vsare, ò godersi. (mone

Sed ptinet ad voluptatẽ animi, vt Fruor magistri ser

Potior teris tertię coniugationis, vel potiris, quartæ, potitus sum per vsare violentemente, vt Potior vxore, & diuitiis inimici mei.

Fungor eris tus sum per vsare. Sed pertinet ad officiũ, vt Quisq; debet fungi offitio suo. Reperitur tamen apud auctores hoc verbũ.

Potior cum tribus casibus post se constructum, vt Potior imperii, imperio, & imperium. vt Terentius dixit. Fungor quoque cum accusatiuo, vt Fungeris officia illorum, & Abusus meretricem.

Morior iris quartæ coniugationis, & morior reris tertiæ, per morire, vt Ille mortuus est peste, seu morte repentina.

QVAEDAM species verborum deponentium est, quę quærunt ante se nominatiuum pro re agéte, & post se datiuum pro re patiente, vt Auxilior tibi, & Medeor tibi. Et sunt hæc, & similia.

Auxilor aris atus sum
Opitulor aris atus sum
Adminiculor aris atus sum per aiutare.
Medeor eri caret præterito, & supino.
Medicor aris atus sum per medicare.
Medico as aui atum pro eodem, sed est actiuum.
Insidior aris atus sum per far tradimenti & aguati.
Blandior iris itus sum per far lusinghe.
Adulor aris atus sum penultima longa.
Assentor aris atus sum per adulare.
Aduersor aris atus sum per contraporsi.

QVAEDAM species verborum deponentium est, quæ quærunt ante se nominatiuum pro re agente, & post se accusatiuum pro re patiente. Vt Ego sequor vestigia patris mei, & Sequor præcepta magistri. Et sunt hęc, & similia.

Sequor ris cutus sum per seguitare.

Pro-

Prosequor ris cũtus sum per proseguitare.
vt Prosequor te beneuolentia, odio, & oculis.
Persequor ris cutus sum
Insequor ris cutus sum per perseguitare.
Aggredior eris ssus sum per assaltare, & per
cominciare. Vt aggredior Virgilium.
Grassor aris atus sum
Adorior iris ortus sum per assaltare.
Solor aris atus sum
Consolor aris atus sum per consolare.
Sed pronuncia Consolor penultima longa.
Conor aris atus sum per sforzarsi.
Nitor eris nixus sum vel nisus sum.
Enitor eris enixus vel enisus sum per sforzarsi,
& per parturire. vt Enixa puerpera Regem.
Populor aris atus sum
Depopulor aris atus sum per far il guasto.
Dicimus quoque Populo as actiuum, vt Populare penates.
Metior tiris mẽsus sum per misurare.
Mentior tiris mẽtitus sum per mentire.
Mereor reris tus sum per meritare,
Stipulor aris atus sum per promettere.
Percontor aris atus sum per domandare.
Aspernor aris atus sum
Auertor eris sus sum
Despicor aris atus sum per dispregiare.
Venor aris atus sum p andar alla caccia
vt Venor lepores, sed potest poni absolute, vt Ego eo venatum.

Arbitror aris atus ſum per penſare.
Meditor aris atus ſum per penſare, cantare, & eſercitare.
Miſeror aris atus ſum
Miſereor eris ſertus ſum per hauer miſericordia, & compasſione.
Sed miſereor, miſereris qųrit poſt ſe genitiuum, vt miſerere mei Deus, & nil noſtri miſerere.
Liceor eris citus ſum
Licitor aris atus ſum per offerire il prezzo quando ſi fa publica venditione allo incanto.
Vnde licitator
Mutuor aris atus ſum p torre in preſtáza da altri, & ideo poteſt habere ablatiuũ vltra accuſatiuum cũ a, vel ab, vt Mutuatus sum decem aureos à meo amico.

QVAEDAM ſpecies verborũ deponentiũ eſt, quæ quærũt ante ſe nominatiuũ pro re agẽte, & poſt ſe accuſatiuũ pro re patiẽte, vel genitiuũ ſicut memini, meminiſti, meminit, vt Recordor lectionis, vel lectionem, nec dicas lectione, vel de lectione. Et hęc tantum tria verba ſunt.

Recordor aris atus ſum
Reminiſcor eris caret pt͂ó, & ſupino per ricordarſi.
Obliuiſcor eris litus ſum per ſcordarſi, cioè dimenticarſi.

QVAEDAM species verborum deponentium eſt, quæ quærunt ante ſe nominatiuum pro re patiente, & poſt ſe ablatiuum ſine præpoſitione, vel accuſatiuum pro re agente, vt Lætor fortuna tua, vel fortunam

fortunam tuam. Et sunt hæc, & similia.

Lætor aris atus sum per rallegrarsi.

Gratulor aris atus sum per allegrarsi insieme con altri di qualche cosa.

Glorior aris atus sum per gloriarsi.

Consternor aris atus sum per auuilirsi, cioè vscir di se, ò per malinconia, ò vero per altro.

Tristor aris atus sum per attristarsi.

Sed inuenitur etiam tristo as, & contristo as actiuum, per attristare.

Indignor aris atus sum

Stomachor aris atus sum

Irascor ris tus sum cũ datiuo per sdegnarsi, & adirarsi.

QVAEDAM species verborũ deponentiũ est, quæ quærunt ante se nominatiuum pro re patiẽte, & post se ablatiuum cum a, vel ab pro re agente, vel cũ de, vel e, vel ex vt Natus, vel ortus sũ à bono patre, e bono patre, ex bono patre. Et sunt hæc, & similia.

Nascor eris atus sum

Orior reris tertiæ coniugationis, vel oriris quartæ, per nascere. Sed infinitiuo vtimur oriri. & non ori.

Renascor ris atus sum per renascere.

Patior eris passus sum per patire.

Sed hoc verbum potest accusatiuum quoque post se habere, vt Patior supplicium à Deo.

QVAEDAM species verborum deponentium est, quæ quærunt ante se nominatiuum pro re agẽte, & post se non regunt casum obliquum sine præ-

positione, vt Gradior per hortum. Altercor cum magistro, vel cum patre. Et ideo appellantur verba deponentia absoluta, ideſt perfecta, & finita ſine aliquo caſu. Et ſunt hæc, & ſimilia.

Gradior eris eſſus ſum per andare.
Vnde componitur aggredior mutata a in e.
Labor eris per cadere, & fuggire, & traſcorrere.
Altercor aris atus ſum per contendere.
Sed inuenitur etiam Alterco altercas neutrum.
Tumultuor aris ſum per far rumore, e ſtrepito.
Vnde tumultus.
Auguror aris atus ſum
Ominor aris atus ſum per fare gl'augurii & indouinare.
Miror àrìs atus ſum per marauigliarſi.
Cachinnor aris atus ſum per rider molto.
Eſt enim Cachinnus diſſolutus riſus, & Cachinno cachinonis eſt ille qui multum ridet.
Luctor aris atus ſum per fare alla lotta, & reſiſtere, & contraſtare, & per sforzarſi.
Ruſpor aris atus ſum per ruſpare, & pertinet ad gallos, & gallinas, & alia id genus.

DE IMPERSONALIBVS.

IMPERSONALE verbum eſt illud, quod caret certis numeris, & certis perſonis, ideſt quod non habet certos numeros, & certas personas, & obliquo caſui iungitur, vt A nobis diſcitur, & a vobis curritur. Quamuis interdum in oratione non exprimatur obliquus, vt Cras curretur ad brauium. Subauditur

tur enim ablatiuus ab hominibus, vel ab equis.

Quotuplex est impersonale.

Impersonale autem verbum est duplex, Actiuę vocis, & Passiuæ vocis. Impersonale actiuæ vocis desinit in t, vt interest, & tedet. Impersonale passiuæ vocis desinit in tur, vt legitur, seruitur, &c.

Verba impersonalia actiuæ vocis vario modo construuntur, vt dicetur inferius.

Verba autem impersonalia passiuæ vocis quærũt ante se ablatiuum cum a, vel ab pro re agente, & post se casum sui verbi vnde descendit impersonale, vt A nobis legitur. A nobis probe discitur, & A me inseruitur magistro, & A me itur in syluam.

Sed a verbis actiuis nõ fiunt impersonalia, quãdo ipsa verba actiua habet post se casũ obliquũ, vt Amo Socratẽ. Nõ potest dici, A me amatur Socratem. Audio Terentium, nõ tamen, a me auditur Terẽtium.

Sed absolute sine casu obliquo potes recte dicere, A me amatur, & a me auditur, & ab illo legitur, & sic de singulis, licet de hac re a quibusdã ineptis grãmaticis soleat inutiliter disputari. Satis est scire latinos grãmaticos nõ dicere A me amatᷣ Socratẽ, & similia.

Similiter dicas de his verbis neutris, Aro, & semino, quæ habent passiuum in tertiis personis, vt Aro terram, & terra aratur a me. Non tamen impersonaliter dicere potes. A me aratur terram, sed absolute, A me aratur.

A quibus verbis descendit impersonale passiuæ vocis.

Impersonalia autem passiuæ vocis descendunt à verbis actiuis, & neutris, sed nõ ab omnibus neutris.

Nam

Nam egeo, indigeo, careo, & abundo, gaudeo, calceo, doleo, mœreo, frigeo, palleo, & alia similia, nó formant impersonalia. Nec etiam verba neutro passiua, & sunt ista. Gaudeo, soleo, audeo, fio, & fido. Similiter nec verba neutra passiua, scilicet Vapulo, exulo, veneo, liceo, & nubo.

Vnde formantur Impersonalia passiuæ vocis?

Formantur auté impersonalia passiuæ vocis à tertia persona præsentis indicatiui modi, addita ur, vt amat addita ur fit amatur, legit addita ur fit legitur, & sic de aliis. Sed aduerte, quòd quando dicimus amatum est, cursum est, seruitum est, & similia, quádo impersonaliter ponuntur, vnumquodque horum est vna dictio, nec debes intelligere disiunctum, vt amatum sit per se, & est per se, sed amatum est esse vnam tantummodo dictionem: quando est participium præteriti ab amor amaris, sunt duæ dictiones, & sic de singulis.

De Verbo Impersonali actiuæ vocis.

Impersonale verbum actiuæ vocis (vt iam diximus) desinit in t, vt interest, & tedet, & similia, de quibus statim dicetur.

De Interest, & Refert.

Interest, & refert possunt esse personalia, & impersonalia. Nã si habent infinitũ sunt impersonalia. Si verò nó habent infinitum sunt personalia verba neutra & hoc verbum interest declinatur sicut Sum es est.

Constructio Verborum Interest, & Refert.

Quærunt autem hæc verba si sint personalia ante se nominatiuum pro re agente, & post se genitiuum

pro re patiente, vt Amor magistri interest discipulorum, & Præcepta magistri referunt discipulorum. Sed quando sunt impersonalia, ante se construuntur cum genitiuo, post se cum infinitiuo,& vltra infinitum quærunt casum sui verbi vnde descendit infinitus, vt discipulorum interest, vel refert obedire præceptori, & incumbere virtuti. Et significãt hæc duo verba per appartenere, vt Interest,vel Refert illorum, idest pertinet ad illos.

Dicimus tamen in his verbis mea pro genitiuo mei,tua pro genitiuo tui, sua pro genitiuo sui, nostra pro genitiuo plurali nostrum, vel nostri, vestra pro genitiuo plurali vestrum, vel vestri,cuia pro genitiuo cuius, siue personalia, siue impersonalia sint ut Mea interest seruire tibi, & Tua interest uirtus, & Mea intersunt bonæ artes,& Vestra intersunt boni mores, & cætera.

Quare dicimus mea pro mei,tua pro tui,nostra pro nostri, vestra pro vestri?

His autem ablatiuis pro genitiuis utimur, quia interest significat in re est, refert significat res fert. Ex natura igitur huius prepositionis in utimur ablatiuo. Et quia res fœminini generis est, magis in fœminino genere dicimus quàm in alio. Nam si dixeris. Hoc interest mea,idest hoc in re mea,idest in utilitate mea est. Similiter: Hoc refert mea,uel hoc refert magistri, idest hoc res mea fert, & res magistri hoc est,idest pertinet ad vtilitatem meam, uel ad utilitatem magistri. Inuenies quoque apud bonos,hoc uerbum Refert cum genitiuo hoc modo: Parui refert,

idest

ideſt parua vis eſt, seu parua differentia, & magni refert, ideſt magna vis eſt, seu differentia, & nihil refert, ideſt nulla vis eſt, seu differentia, vt ſi dicas Parui refert, ſi dixeris scholam, aut ludũ literariũ. Interdũ refert ſignificat id quod prodeſt, vt ſi dicas. Quid refert ſi te admonui ne luderes, cũ tu nũquã obedias mihi? & quid refert dictis ignoſcat mutuis an non?

Quot ſignificata habet intereſt.

Intereſt habet quatuor ſignificata. Primo modo ſignificat vtilitatem, ſeu intereſſe, de quo loquuntur in iure ciuili, vt ſermo tuus intereſt mea, ideſt ſermo tuus eſt vtilis mihi, vel in sermone tuo eſt intereſſe meum, vel vtilitas mea. Secundo modo notat præſentiam, & tunc quęrit poſt se datiuum, vel ablatiuum cum præpoſitione in, vt Tu interfuiſti diſputationi meæ, vel in disputatione mea. Tertio modo notat diſtantiam, vt Hinc ad Spoletum interſunt duodecim millia paſſuum, ideſt duodecim miliaria. Quarto modo notat differentiã, vt multum intereſt inter Ariſtotelem, & Platonem, ideſt multa differentia eſt. Nã, & nihil intereſt inter te, & beluam. i. nulla differentia eſt. Dices quoque Ego interſum a te ideſt differo, hoc eſt inter me, & te differentia eſt. Et Terentius dixit Stulto intelligens quid intereſt. i. intelligens quantũ intereſt a ſtulto, hoc eſt quanta differẽtia eſt inter ſtultum, & intelligẽtem. Differt quoq;, idem eſt, quod intereſt quando ſignificat differentiã, vt Nihil differt inter carnem, & carnes, ideſt nihil intereſt hoc eſt, nulla differentia eſt.

Hæc verba quæ infra ſequuntur poſſunt eſſe Perſonalia

ſonalia, & imperſonalia. Si enim habent infinitum poſt ſe sunt impersonalia, & volũt ante se datiuum, & poſt ſe infinitum, vt Mihi placet incumbere sapiẽtiæ. Si vero non habent infinitum, sunt verba neutra, & ante ſe volunt nominatiuum pro re agẽte, & poſt se datiuum pro re patiente, ut Honeſta uita conuenit literatis. Et sunt hæc, & ſimilia.

Placet	bat	cuit uel placitum eſt.	
Libet	bat	buit nel libitũ eſt per piacere.	
Accidit	bat	accidit	
Euenit	bat	euenit	
Contingit	bat	contingit	per interuenire.
Conuenit	bat	conuenit	
Competit	bat	competiuit	per conuenire.
Licet	bat	licuit	per eſſer lecito.
Expedit	bat	expediuit	per eſſer utile.
Liquet	bat	liquit	
Patet	bat	patuit	per eſſer chiaro, & manifeſto.
Conſtat	bat	conſtitit	(cuo.
Vacat	bat	uacauit	per hauer tẽpo ua-

Vt non uacat mihi audire lectiones, ideſt non habeo tempus, ſiue commodum.

Displicet	bat	displicuit	per dispiacere.
Reſtat	bat	reſtitit	per reſtare.
Sufficit	bat	suffecit	per hauer ſufficientia, cioè baſtare. Vt sufficit tibi audire Ciceronẽ.

Sed nota quòd dicere debes. Mihi placet eſſe bono, vel mihi placet me eſſe bonum ſi addideris me accuſatiuũ ante eſſe, & nobis placet eſſe lasciuis, & nobis

bis placet esse lasciuos, sed intellige nos ante infinitum esse, & sic de singulis. Dices etiam, Volo esse bonus, & uolo me esse bonum.

Hæc uerba quæ sequuntur possunt esse personalia, & impersonalia. Nam si iunguntur cum infinitis sunt impersonalia, & tunc quærunt ante se accusatiuum, & post se habent infinitum, & post infinitum casum suorũ uerborum unde uenit infinitus, ut Me delectat audire bonos auctores, & Me oportet ire ad prætorem. Si uero non habent infinitum, sunt uerba neutra, & quærunt ante se nominatiuum pro re agente, & post se accusatiuum pro re patiente, sicut uerba actiua, ut Tales mores non decent domũ tuam, & Verba mea non te delectant, & Tales res non oportent me. Et sunt hæc, & similia.

Decet bat decuit per consarsi, ò uero conuenirsi.

Oportet bat oportuit per far bisogno. & interdum significat idem quod decet.

Delectat bat auit

Iuuat bat iuit per dilettare.

Hæc verba quæ sequuntur, nisi volueris esse nimis antiquus, semper sunt impersonalia, hoc est si habeãt infinitum, siue non, & quærunt ante se genitiuũ pro re agente, & post se accusatiuum pro re patiente, vt Laboris tedet omnes homines, & me miseret peccatorum, & Non te pudet scelerum.

Quando verò habent infinitum, loco genitiui habent infinitum, & vltra casum sui verbi, vt Me tedet docere ingratos. Et sunt hęc, & similia.

Tedet

Tedet bat per tesum est, vel fuit p rincrescere
Licet reperiatur teduit.
Miseret bat misertum est, vel fuit, per hauer cõ passione, ò vero misericordia.
Miserescit bat Dicimus quoque miseresco is. Virgilius Miserescimus vltro.
Pudet bat uit per vergognarsi.
Piget bat piguit per rincrescere.
Pœnitet bat pœnituit per pentirsi.
Antiquè tamen hæc omnia personalia reperiuntur.

Malefit, benefit, satisfit. Verba sunt impersonalia actiuę vocis, & passiuę significationis. Nam ante se quærunt ablatiuum pro re agente, & post se datiuum pro re patiente, vt A me malefit, benefit, satisfit tibi. Malefacio autem, & benefacio, & satisfacio verba sunt neutra, vt Benefacio, & malefacio tibi.

Hęc verba quæ sequuntur, appellãtur verba famu latoria. Nã possunt esse personalia, & impersonalia. Si enim iunguntur cũ infinitis verborũ personaliũ sunt personalia. Si iunguntur cũ infinitis verborũ imperso nalium sũt impersonalia, vt Incipio amare magistrũ. Desino offẽdere magistrum. Debeo amare magistrũ. Soleo inseruire magistro. Possum amare magistrum. Volo audire magistrum, Et nunc sunt verba persona lia. Sed si dicas Me incipit tedere vitiorum. Me non potest pœnitere scelerum meorum, & sic de cæteris, erunt verba impersonalia. Et sunt hæc, & similia.

Incipit ebat incepit per cominciare.
Desinit bat desinit per lasciare di far qualche cosa, vt Desine ludere.

Debet

Debet	bat	debuit	per douere.
Potest	rat	potuit	per potere.
Solet	bat	solitum est	per solere.

DE INFINITIVIS.

INFINITA verborum dicuntur, quia non sunt finita, quia non habent certos, & determinatos numeros, neque certas, ac determinatas psonas. Et aut sunt uerborum personaliũ, aut impersonaliũ. Infinita uerborũ personaliũ si aliquẽ casũ habẽt ante habent accusatiuũ, & post se casũ suorũ uerborũ, ut discipulum amare magistrũ placet Deo, & hominibus. Te gaudere uirtutibus lætor. Me egere nũmorũ placet tibi. Te sequi bonas artes laudabile est. Te amplecti sapientiã delectat me. Magistrũ amari a discipulis sãctissima res est. Dices tamẽ cupio esse bonus, & Volo esse bonus. Nã hoc verbũ substãtiuum, Sum, es, est similium copulatiuum infinitiuo sicut in aliis modis, nisi addas accusatiuũ ante infinitiuum esse, vt diximus antea, ut Cupio me esse bonum, & Volo me esse bonum. Infinita uerborũ impersonalium quærũt ante se, & post se casum suorũ uerborum, ut Te miserere mei est opus piũ. Te tedere uitiorum est uitius maxima. Volo Te pœnitere tuorum peccatorum. A te amari placet amicis tuis. A te inseruiri amicis honestum est. Te incipere pœnitere scelerum gaudeo. A te satisfieri creditoribus iustũ est. Et sic de singulis.

De Gerundijs, & quæ pars orationis debeat dici Gerundium.

Gerundia cum habeant casus, & genera in utroq; numero uerba esse non possunt. Et quia transitius

construuntur

construuntur cum casibus suorū verborum (vt causa legendi Virgilium) nomina appellari non licet. Et quia accidentia participiorum nō habent participia dici non debent. Conuenit ergo dicere gerūdium esse partem orationis, cū gerundium (quo in oratione latina vtimur) partem faciat orationis. Participalia vero dicuntur, quia similia in voce sint participiis.

Cuius significationis sint Gerundia.

Gerundia descendunt à verbis actiuis, neutris, cō-munibus, & deponentibus, & tàm actionem, quàm passionem significant, præter verba neutra absoluta, vt Fœmina vrit videndo, idest dum videtur, & Ego sum paratus ad audiendum, idest vt audiar, vel vt audiam, & Anguis cantando rumpitur, idest dum cantatur, & Tu sis doctus legendo, idest dum legis.

Differentia inter participium, & gerundium.

Gerundia hoc modo à participiis differunt, quòd ipsa gerundia significant rei actionem, siue administrationem sine aliquo tempore. Participia vero significant tempus sine rei administratione. Nam si dixeris. Tenet me occupatio lectionis legendæ gerundium est, nec futurū tempus significat, sed rei administrationē. Sed si dixeris: Tenet me cura debiti soluēdi, participium est futuri temporis, idest quod erit soluendum. Si vero dixeris: In legendis lectionibus, tunc legendis participium, & gerūdium esse poterit. Nam si dixeris. Consumo tempus in legendis lectionibus gerundium est, ac si disceres. In legendo lectiones. Si vero dixeris. Deerit mihi tempus in legendis lectionibus, tunc legendis participium erit futuri

temporis, ideſt dum legentur.

Gerundia coniuncta cum ſubſtantius cuius ſignificationis.

Gerundia iuncta, & concordantia ſub ſubſtatiuis ſemper paſsiuè accipiuntur, vt Venio cauſa videndi magiſtri, ideſt vt magiſter à me videatur, & ſimilia tam ſingularia, quàm pluralia.

Gerundia diſiuncta à ſubſtantiuus cuius ſignificationis.

Gerundia diſiuncta à ſubſtantiuis actiuę ſunt ſignificationis, vt Venio cauſa videndi magiſtrum, ideſt, vt Videam magiſtrum, & interdum ſic diſiuncta paſ ſiuè quoque accipiuntur, cum ſine præpoſitione, & ſine genere, & in ablatiuo quaſi abſolute ponuntur, vt illud quod ſupra diximus. Vrit videndo fœmina, & Cantando rumpitur anguis.

Genitiuus ſingularis gerundii rectè iungitur cum genitiuo plurali. Reperitur quoque genitiuus ſingularis gerundii cum genitiuo plurali coniunctus, vt apud Liuium: Non enim vereor ne quis hoc me veſtri adhortandi cauſa magnifice loqui exiſtimet, vbi adhortandi ſingularis genitiuus eſt,& veſtri pluralis. Item apud Ciceronem de diuinatione lib. ii. Dolebas tantam Stroicos noſtros Epicureis irridendi ſui facultatem dediſſe. Et apud Plautum in captiuis nominandi iſtorum copia.

DE SVPINIS.

SVPINA alii confuſo nomine cum gerundiis appellant, alii à gerundiis ſeparant. Quintilianus ait, eſſe verba participalia, ſicut gerundia à quibuſdam

busdam nomina participalia appellantur. Vnde dici non debet ea esse alicuius casus.

Differentia Supini, & Gerundij.

Hoc interest inter gerundium,& supinum. Laurē-tius ait, quòd supinum semper ordinatur cum verbo significante motum,gerundium verò non semper. Aliter vero idem significat quod supinum, vt vado auditum,& vado ad audiendum. Vado venatum,& ad venandum, & similia.

Primum Supinum.

Primum Supinum nonnulli affirmant esse accusatiuum, vltimum vero ablatiuum: Ego autem nullius esse magis affirmauerim. Et primum supinū non differt à gerundio, nisi quòd, vt diximus, supinum nunquam ferè ordinatur sine verbo significante, aut occulte demonstrante motum ad locum, vt Ego vado,& venio. Occultum autem motum demonstrat cum dicimus, Do filiam nuptum,& Do libros venū, & Fui admissus spectatum.

Vltimum Supinum.

Vltimum supinum non est alicuius casus, nec iungitur verbo sicut primum supinum. Nam illud ineptissimū nō dicimus. Venio amatu, vel venio lectu. Nec iungitur adiectiuo, nec regit casum sicut gerundium, nec à verbo, nec à participio regitur: sed sine præpositione adiectiuo coniungitur, & passiuæ tantum significationis est, vt Dignus amatu, idest dignus, qui ametur, Mirabilis visu idest dignus admiratione cum videatur, & Facilis dictu, & facilis factu, & similia.

Verus sensus super Gerundijs.

Gerundia vel participalia nomina. Li gerundii, ò vero li nomi participali. Sunt hæc, sono questi. Causa amandi, per cagion d'amare, & d'essere amato. Amando, amando, & essendo amato. Amandum ad amare, & ad esser amato. Supina sunt hæc, Li supini sono questi. Ego vado amatum, Io vado ad amare actiuę tãtum. Ego sum dignus amatu, Io son degno d'esser amato passiuè tantum. Et secundum Priscianum son degno d'amare actiuę, quod Laurentius nequaquam putauit. Nam sum dignus amatu, nil aliud est quàm sum dignus qui amer, & similia. Si aliter gerundia, aut supina resolueris, Dii te perdant atque æra dicent.

DE PARTICIPIIS.

PARTICIPIVM est pars orationis declinabilis, dictum quasi partem capiens. Nam à nomine accipit genera, & casus. A verbo accipit tẽpora, & significationes, Ab vtroque numerum, & figuram. Accidunt autem ipsi sex? Genus, Casus, Tempus, Significatio, Numerus, & Figura.

A quibus verbis fiunt Participia.

Participia fiunt ab Actiuis, Passiuis, Neutris, Cõmunibus, & Deponentibus.

Quot participia fiunt ab actiuis.

A verbo actiuo duo veniunt participia in ans, vel in ens, & in rus. Participia in ans, vel in ens sunt temporis præsentis, & præteriti imperfecti. Participia uero in rus sunt futuri temporis.

Partici-

Participia in ans, vel in ens unde formãtur.

Participia in ans,uel in ens formãtur à prima persona præteriti imperfecti indicatiui modi, mutata bam in ns,ut amabã, bam in ns fit amans. Legebam bam in ns, fit legens, & sic de singulis. Quod participiũ significat eũ qui amat,& eum qui amabat. Nam omne participiũ resoluitur per relatiuũ, & uerbum.

Participia in rus unde formantur.

Participia in rus formãtur ab ultimo supino,addita rus,ut amatũ amatu,addita rus fit amaturus. Ergo illa uerba actiua, quæ carent supinis non habent participiũ in rus. Significat ergo amaturus eum qui amabit.

Quot participia fiunt à paßiuis, & cuius temporis, & unde formantur.

A uerbis pasiuis duo fiunt participia in tus, & in dus, sed participia in tus sunt præteriti perfecti, & plusquamperfecti temporis,ut amatus. Quod participium significat illum qui amatus fuit, uel amatus fuerat. Ergo uerba pasiua quorum actiua carent supinis non habent participia in tus, sed tãtum in dus.

Participia in dus unde formantur.

Participia in dus formantur à genitiuo sui participii pręsentis,tis mutata in dus,ut amans amantis tis in dus mutata fit amandus, & sunt participia in dus futuri temporis. Significat ergo amandus eum, qui amabitur. Sed participia in dus aliquando exponuntur per dignus,digna,dignum,ut amandus, idest dignus amari,legendus, idest dignus legi, &c. Sed tũc amandus participium transit in nomen.

Quot participia fiunt à verbis neutris.

A verbo neutro fiunt duo participia (ſicut ab actiuo) in ans, vel in ens, & in rus, vt ſeruio ſeruiens, & ſeruiturus. Et formantur ſicut actiua, & eiuſdē ſunt temporis. Sed ſi carent ſupinis verba neutra non habent participia in rus, ſicut diximus de actiuis.

Quædam autem verba neutra tria habent participia, ſcilicet.

Prandeo des prandens, pranſus, & pranſurus.
Gaudeo es gaudens, gauiſus, & gauiſurus.
Soleo es ſolens (quod poſuit Plautus) ſolitus, & ſoliturus.
Audeos es audens, auſus, & auſurus.
Fido is fidens, fiſus, & fiſurus.
Iuro as iurans, iuratus, & iuraturus.
Cœno as cœnans, cœnatus, & cœnaturus, & quædam alia.

Sum es eſt verbum ſubſtantiuum vnum tantū participium habet, quod eſt ens, idque in bonis autoribus non reperias. Futurus non eſt ab hoc verbo, ſed ab antiquo verbo ſuo. Neque eſſendi, eſſendo, eſſendum vſquam reperitur.

Quot participia fiunt à verbis communibus.

A communibus verbis quatuor fiunt participia in ans, vel in ens, in rus, in tus, & in dus. Nā duo fiunt ab actiua ſignificatione, duo à paſsiua, quia commune verbum vtramque retinet ſignificationem, vt largiens, largiturus, largitus, & largiendus, & ſic de ſingulis, formanturque omnia ſicut ſupra diximus. Sed aduerte, quòd participia cōmunia terminata in tus,

poſſunt

possunt esse actiuæ,& pasiuæ significationis. Nam si dixeris, Magister largitus mihi librũ doctus est, erit actiuę significationis. Si vero dixeris, Liber largitus mihi à magistro est bonus, erit significationis pasiuæ, & sic de aliis.

Quot participia fiunt à deponentibus.

A verbis deponentibus tria sũt participia, in ans, vel in ens, in rus, & in tus, vt à sequor, sequens, sequutus, & sequuturus. Formanturque vt supra dictũ est. Sed participia deponẽtia omnia sunt significationis actiuæ, licet terminata in tus reperiantur in pasiua quoque, immo, & participia in dus, à verbis deponẽtibus pasiuæ significationis inueniuntur, vt sequendus, aggrediendus, auxiliandus, & similia.

Participiorum terminationes.

Terminationes, seu voces participiorũ sũt octo.

In	ans	ut	amans.
In	tus	ut	amatus.
In	dus	ut	amandus.
In	xus	ut	fixus.
In	ens	ut	legens.
In	rus	ut	amaturus.
In	uus	vnum tantum, vt mortuus.	

Constructio participiorum.

Omnia participia post se construuntur cum casibus suorum verborum, vnde descendunt participia. Nam ante se casum aliquem non quærunt: quia cum substantiuo sicut adiectiua concordant.

Quot modis participiorum transit in nomen.

Participium modis quinque fit nomen, constru-

ctione, temporis, amissione, comparatione, compositione, & significati mutatione. Constructione, quãdo construitur cum alio casu, quàm cum eo, quẽ participium quærit, ut Amans sapientiæ. Nã si esset participium, dicendum esset. Amans sapientiã. Temporis amissione, quando tempus amittit, ut amans pro eo qui amore captus est, ut meminerunt omnia amãtes, & doctus pro eo qui eruditus est, ut ita sentiunt docti uiri. Comparatione, ut amantior, & amantissimus. Nam nullum participium terminatur in or. Compositione, vt indoctus, & innocens. Nam indoceo non reperitur, neque innoceo. Mutatione significati, ut amandus pro eo qui est dignus amari.

Quot sunt figuræ participiorum.

Cum tres sint nominum, & verborum figuræ, participiorum tantum duæ sunt. Simplex, & decomposita, Simplex, vt legens. Decomposita, vt per legens. Nam omne participium, aut est figuræ simplicis, aut decompositæ. Priscianus autem docet quoque inueniri participia compositę figuræ, vt sunt infractus, & confractus, quæ constant ex duabus integris dictionibus, sed veniunt à verbis compositis ex integro, & corrupto, vt infringor, & confringor.

Vtrum fiant participia ab impersonalibus.

Participia ab impersonalibus non veniũt, nisi solũ à tedet pertesus, quod ponit Suetonius, & pœnitet, quòd facit pœnitens, & reperies apud Lactantium.

Hæc autem quæ sequuntur magis sunt nomina, quàm participia dicenda, aut participia nimis antiqua, & abusiua, scilicet pingendus, dolendus, pœnitendus,

tendus, carendus. Item ſunt quędam quæ voce participia eſſe vidētur, ſed ſunt nomina aut participia ſine verbo. Nā corū verba nuſquā reperiūtur, & ſunt hæc.
Galeatus à galea, ideſt galea indutus.
Pileatus à pileo, ideſt pileo indutus.
Scutatus à ſcuto, ideſt ſcuto armatus.
Tunicatus à tunica, ideſt tunica indutus.
Annullatus ab annulo, ideſt annulo indutus.
Manicatus à manicis, ideſt vinculis manuū ligatus.
Caligatus à caligis, ideſt caligis indutus:
Sunt autē caligæ militum, vnde milites caligati.
Brachatus à brachis, ideſt brachis indutus.
Paludatus à paludamēto ideſt paludamēto indutus.
Eſt enim paludamentum militaris veſtis.
Togatus à toga, ideſt toga indutus.
Prætextatus à prætexta, ideſt prætexta indutus.
Fuit autem olim prætexta Romanorū puerorum nobiliū veſtimentū vſq; ad annū quintumdecimum.
Trabeatus à trabea, ideſt trabea indutus. Fuit autē trabea Romanorum regium veſtimentum.
Comatus à coma, ideſt capillatus
Baccatus ſine, h, à baccis, ideſt baccis ornatus, hoc eſt gemmis, quæ ſunt ad baccarum fructuum ſimilitudinem.
Penulatus à penula, ideſt penula indutus, quæ fuit olim veſtis ad arcendas pluuias, & ea erat ſcortea, ideſt ex pelle.
Soleatus à ſolea, ideſt ſolea calceatus.i. la pianella.
Crepidatus à crepida, ideſt crepida calceatus, quod eſt eiuſdem generis calciamentum.

Criſtatus

Cristatus à cristis, idest cristis indutus, quæ sunt galearum insignia.
Hastatus ab hasta, idest hasta armatus.
Lunatus à luna, idest habens formam lunæ, vt lunatis agmina peltis.
Stellatus à stellis, idest stellis ornatus, vt stellatum cœlum.
Litteratus à literis, idest ornatus literis.
Turritus à turribus, idest turribus munitus, vt Turrita Perusia.
Cirritus à cirris, idest ornatus cirris capillorum.
Crinitus à crinibus, idest capillatus.
Pellitus à pelle, idest pelle munitus, vt pellitæ oues.
Cornutus à cornibus, idest cornibus armatus. Boues cornuti.
Armatus ab armis, idest armis munitus. Sed armatus ab armor armaris pasiuo verbo, participium est in tus pasiuum.

DE RELATIVIS.

RELATIO est ante latę rei repræsentatio. Et relatiuum est rei antelatæ repræsentatiuum: est autem duplex, substantiæ, & accidentis, seu accidentiæ. Relatiuum substantiæ est quod refert nomen substãtiuum, vt Socrates qui docuit Platonem intellexit philosophiam; antecedens huius relatiui Qui est Socrates substantiuum. Item, Ille qui currit mouetur, antecedens huius relatiui Qui est ille pronomen, quod ponitur loco proprii nominis, & substantiui, nam subauditur homo, vel asinus, aut aliquid simile.

Quæ sunt relatiua substantiæ.

Relatiua substantię sunt qui, quæ, quod, suus, ipse, sui, alter, alius, is, idem, ille, reliquus, ambo, vterque, cæterum. Nam cæter, seu cæterus in vsu non est. Vnde aduerte, quòd si dixeris, Gaspar legit Virgilium sicut alii magistri, antecedēs huius relatiui alii est Gaspar substantiuum: ex qua oratione sequitur, quod Gaspar est magister, & hoc est ex natura huius relatiui alius.

Item si dixeris, CHRISTVS crucifixus fuit cum duobus aliis latronibus, significabis CHRISTVM fuisse latronem, ideo hæc oratio est falsa. Dicens quoque, Album, quod videtur, est color, antecedens huius relatiui Quod est Album adiectiuū, quod in neutro genere substantiuum efficitur, idest alba res. Sicut triste lupus stabulis, idest tristis res.

Quotuplex est relatiuum substantiæ.

Relatiuum substantiæ duplex est. Vnum identitatis, idest similitudinis. Alterū diuersitatis. Identitatis sūt, qui, quæ, quod, suus, ipse, sui. Diuersitatis sunt alius, alter, reliquus, & cætera, cæterum.

Relatiua accidentis.

Relatiua accidētis sūt quę referūt adiectiua, & sunt hæc, qualis, quātus, quotus, quotennis, quotuplex, cuias, quotuplus, cuius, cuia, cuiū, quot, quotennis.

Horum quoque quædam sunt indentitatis, quædam diuersitatis, vt quantus, quotus, & similia, vt sum bonus qualis es tu. Sum magnus quantus es tu. Nam sic est identitas, siue similitudo. Diuersitatis vero sunt, aliusmodi, alteriusmodi, vt Sum aliu-

& Cetera

& Coruus est alteriusmodi, & nunc est hic diuersita si Sed cum dicimus. Sum qualis tu, debes intelligere suum correlatiuum talis, & Sum quantus tu, intelligitur correlatiuum tantus, & sic de singulis Quis, & Quid nunquam relatiuè ponuntur, sed interrogatiuè, vt Quis currit? quid facit? vel infinitè vt Nescio quis currat, & Nescio quid faciam, vel ponitur admiratiuè, vt quis homo est ille, & quid dixit ille.

Antecedentia adiectiua huius relatiui qualis, sunt omnia adiectiua denotantia qualitatem, vt bonus, doctus, indoctus, prudens, humanus, pauper, diues, albus, niger, pulcher, & similia, vt Sum bonus, vel doctus qualis es tu.

Antecedentia huius relatiui quotus, sunt omnia adiectiua denotantia quantitatem excessus, vel diminutionis, vt magnus, paruus, longus, latus, altus, curtus, amplus, & similia, vt Sum magnus, vel paruus quantus es tu.

Antecedentia huius relatiui quotennis, sunt omnia adiectiua composita ab anno, vt biennis triennis quatriennis, & similia, vt Puer meus est biennis quotennis est tuus.

Sed pro vniennis dicimus anniculus la lum, cuius correlatiuũ totennis esse deberet, sed non est in vsu.

Antecedentia adiectiua huius relatiui quotus, sũt omnia adiectiua ordinalia, vt primus, secundus, tertius, & alia, vt Sum primus in schola quotus non es tu. Cuius correlatiuum deberet esse totus: sed non est in vsu.

Antecedẽtia adiectiua huius relatiui quotuplex, sunt

ſunt ſimplex, duplex, triplex, quadruplex, & ſimilia, vt Mea veſtis eſt duplex, vel triplex, quotuplex non eſt tua. Cuius correlatiuũ deberet eſſe totuplex, ſed non eſt in vſu.

Antecedentia adiectiua huius relatiui cuias, ſunt omnia adiectiua patria vt Romanus, Florentinus, Viterbienſis, Fulginâs, Rauennâs, & ſimilia, ut ſum Romanus cuias es tu. Sed aduerte quòd patria nomi na terminata in as habent accẽtum circunflexum in vltima ſyllaba as, vt Fulginâs, Rauennâs, &c. Nam fiunt per ſyncopem ab illis vetuſtis remota ti. veteres enim dicebant hic, & hęc cuiatis, & hoc cuiate: & hic, & hæc Rauennatis, & hoc Rauennate: accẽtu circunflexo in penultima ſyllaba, nos vero per ſyncopẽ remouimus ti. & remanſit accentus circũflexus in eadẽ ſyllaba, & dicimus cuiâs, Rauennâs, & ſimilia.

Antecedentia adiectiua huius relatiui quotuplus, ſunt omnia adiectiua ſignificantia menſuram, vel põdus, vt duplus, triplus, quadruplus, decuplus, centuplus, & ſimilia, vt Ager meus reddit duplum quotuplum tuus non reddit, & ſignificat pondus, vel menſuram, vel duplicitatem.

Antecedentia huius relatiui cuius ia ium, ſunt omnia adiectiua denotantia poſſeſsionem, vt Petreius, Euandrius, Aeneius, & ſimilia, vt Hæc domus eſt Petreia cuia non eſt illa, vel referunt genitiuos ſubſtantiuorum ſignificantes poſſeſsionem, vt hoc pecus eſt Mœlibei cuium non eſt illud: vel referunt pronomina poſſeſsiua, vt hæc domus eſt mea cuia non eſt illa.

Quot relatiuum habet ſuum correlatiuum tot & ante-

antecedentia adiectiua, sunt omnia nomina adiectiua numeralia, vt duo, tres, quatuor, quinque, &c. vt scio tot carmina quot scis tu, & habeo mille aureos quot tu non habes.

Antecedentia adiectiua huius relatiui quotenus, (vt quibusdam placet) sunt binus, ternus. quaternus, & similia, vt fratres incedunt bini quoteni boues ad aratium. Et significat quotenus vsque ad quem numerum.

De sui, & suus.

Sui quod caret nominatiuo duobus modis ponitur reciprocè, & retransitiuè. Reciproce, vt quisquis amat se. Retransitiue, vt magister rogat te, vt venias ad se. Suus sua suum aliquando ponitur relatiuè: vt Socrates amat filiam suam, & ego vidi Franciscum in domo sua. Aliquando ponitur retransitiuè, vt hic rogat me, vt amem virtutes suas. Aliquando ponitur relatiuè, & interpretatur congruus, vt Scipio factus est suo tempore consul, idest congruo, & conuenienti, & Phœbo sua semper apud me Munera sunt, vt est in Bucolic. idest congrua, & conuenientia.

DE INTERROGATIVIS.

INTERROGATIO est rei dubiæ, vel tanquam dubiæ postulatio. Interrogatiuum nomē est rei dubiæ, vel tanquam dubiæ postulatiuum. Nam interrogare est de rebus dubiis.

Quis, & vter interrogatiua sunt, vt quis currit? vel vter illorum currit, sed vter duorum tantum est interrogatiuum. quis vero est interrogatiuum duorum, vel plurium, ergo si fuerint duo pro arbitrio

tuo

tuo dicere poteris. quis vel vter. Sed si fuerint plures, non dicere poteris vter sed quis. Et nota quod tam relatiua substãtiæ, qui, quæ, quod, quàm relatiua accidentis qualis quantus, & reliqua possunt poni interrogatiuè per totam declinationem, vt qui vir est ille? quæ fœmina est illa? quod animal est illud? & qualis est ille? quantus est ille? & reliqua.

Item nota quòd non semper fit responsio per eundem casum per quem fit interrogatio, nam respondetur quandoque per aliud verbum, vt quanti æstimas domum? respondebis mille, vel centum aureis, & quam puellam amas? Illa puella amatur à me, & sic similibus.

Item si facta fuerit interrogatio per qualis, vel per quantus, & per alia relatiua accidentis, respondebis per adiectiua ipsis relatiuis conuenientia, vt supra dictum est.

Item experiuntur quędam dictiones habentes cũque, quæ tantum valent quantum geminatæ, vt qualiscunque, & qualisqualis: quantuscunque, & quantusquantus, & quotcunque, & quotquot, vt quotquot autem receperunt eum, idest quotcunque eum receperunt, & sic de aliis.

DE DISTRIBVTIVIS.

DISTRIBVTIVVM est signum, vel nota distributionis, & distributiuum est duplex affirmatiuum scilicet, & negatiuum.

Distributiua affirmatiua.

Omnis, quicũque, quisque, quilibet, vtèrque duorum tantum, ambo duorum tantum,

Distri-

Distributiua negatiua.

Nullus. Nemo. Neuter.

Sed inter nullum, & neminem hoc intereſt, quòd nullus de rebus omnibus dicitur non ſolum de homine: nemo vero tantum de homine. Sed neuter duorũ tantum eſt negatiuum, ſicut vterq; duorum tantum affirmatiuum, & conſtruuntur diſtributiua poſt ſe cũ genitiuo plurali, uel ablatiuo cum e uel ex, uel de, uel cum accuſatiuo cum inter, ut Neuter illorum, uel ex illis, uel inter illos ſtudet, & cum nominatiuo ſingulari, ut nemo homo, & nullus homo.

Differentia inter quiſque, & quilibet.

Inter quiſq;, & quilibet non parum intereſt. Nam quiſq; ſignificat Omnis, quilibet uero ſignificat unũ quem eligere uolueris, ut Elige quemlibet iſtorum librorum, ideſt quemuis elige horum librorum. Noli dicere quéque. Nam ſi dicas elige quemque iſtorum librorum, ſignificas, omnes iſtos libros, quod apud bonos uerißimum eſſe comperies.

Quiſquis, & quicunque.

Item nota quòd quiſquis, & quicunque multum differunt à quiſque. Nã quiſquis, & quicunque requirunt poſt ſe aliã orationem, ut Quiſquis cupit diſcere grãmaticã, legat has regulas, & Quicũq; me amat bonus eſt. Sed quiſque ſignificat omnis abſolutè, ut Quiſque me amat, & quiſque ſuos patimur manes.

DE PARTITIVIS.

PARTITIVVM, nomen eſt per quod fit partitio, ſeu eſt ſignum partitionis, & ſunt partitiua hæc, alius, aliquis, unus, alter, ideſt unus de duobus

duobus tantũ. Quis, vter, quidam, licet quis, & vter ſint interrogatiua, vt diximus, conſtruũturque ſicut distributiua, vt vnus diſcipulus meus dormit, vel vnus diſcipulorum meorum, vel vnus ex meis diſcipulis, vel vnus inter diſcipulos meos. Aliquis tamen differt à quidam. Nam quidam certiorem rem ſignificat quàm aliquis, licet plerunque confundantur.

DE PATRONYMICIS.

PATRONYMICVM nomen eſt illud, quod à propriis nominibus Græcis patrum, vel auorum deriuatur, & ſignificat filium vel nepotem, filiam, vel neptem aut alios deſcendentes. Quã do ſignificant filium, vel filiam, referuntur ad patrẽ, vel ad matrem. Quando ſignificant nepotem, vel neptem, referuntur ad auum, vel ad auiam.

Cuius generis ſunt Patronymica.

Patronymica aut ſunt maſculini, aut fœminini generis. Omnia vero ſunt fœminini generis, præter ea quæ terminantur in des, quæ ſunt maſculini generis.

Cuius declinationis ſunt Patronymica.

Patronymica maſculina ſunt declinationis primæ. vt Priamides huius Priamide.

Patronymica vero fœminina, ſunt declinationis tertiæ, vt hæc Priamis huius Priamidis, vel Priamidos, exceptis terminatis in ne, quæ faciunt genitiuũ in s, ſecundum Græcam terminationem.

Quæ ſunt terminationes patronymicorum.

Patronymica quatuor habent terminationes ſcilicet in des, in is, in as, in ne, vt Priamides Priamis, Antonias, & Nerine.

A qua declinatione nominũ veniunt Patronymica.

Patronymica formãtur à nominibus propriis primæ, uel secundæ, uel tertiæ declinationis. Nam quarta, & quinta declinatio non habent nomina propria à quibus tantum ueniunt patronymica.

Patronymica primæ declinationis quomodo formantur.

Patronymica quæ fiunt à nominibus propriis primæ declinationis, formantur à genitiuo mutata vltima ę genitiui in a, & addita des, vt Aeneas æneæ vltima e mutata in a, & addita des, fit Aeneades, quod significat filium, vel nepotem Aeneæ, & sic de singulis similibus. Exceptis his quæ abusiuè formantur videlicet Anchises Anchisæ vltimo æ genitiui, mutato in a, fit Anchisa, addita des fit Anchisades secundum regulam. Sed abusiuè addimus i ante a, & dicimus Anchisades, idest filius, vel nepos Anchisæ.

Maia Maiæ, vltimo æ genitiui mutato in a, & addita des fit Maiades, idest filius, vel nepos Maiæ. Sed significatur Mercurius filius Maiæ, ilia iliæ, vltimo æ genitiui mutato in a, & addita des fit iliades, idest filius, vel nepos iliæ. Sed significatur Romulus, vel Remus, qui fuerunt iliæ Albanæ filii.

Iliades Patronymicum.

Hoc patronymicum iliades potest descendere ab Ilia matre Romuli, & Remi (vt diximus) & ab hoc ilium ilii, & tunc significabit hominem iliacũ, idest Troianum. Et formatur hoc modo, ilium ilii vltimo i, mutato in a, & addita des fit iliades.

Patronymica quæ veniunt à nominibus proprijs secundæ declinationis.

Patronymica quæ veniunt à nominibus propriis ſecundæ declinationis formantur à genitiuo addita des, vt Priamus Priami addita des fit Priamides ideſt filius, vel nepos Priami, excepti terminati in eus.

Terminata in eus nomina ſecundæ declinationis.

Patronymica quæ veniunt à nominibus propriis ſecundæ declinationis terminatis in eus formantur à genitiuo hoc modo, Theſeus Theſei e mutata in i, longum, & addita des fit Theſides, ideſt filius, vel nepos Theſei, & ſic de ſimilibus.

Patronymica quæ veniunt à nominibus tertiæ declinationis.

Patronymica quæ veniunt à nominibus tertiæ declinationis formantur à datiuo addita des, vt Hector Hectoris Hectori, addita des fit Hectorides, quòd ſignificat filium, vel nepotem Hectoris.

Patronymica Fœminina.

Patronymica fœminina terminata in as, vel in is formantur à nominatiuo ſingulari patronymici maſculini remota de, vt à Priamides, remota de fit Priamis, quod ſignificat filiam, vel neptem Priami, & ſic de ſingulis: niſi formatur irregulariter. Maias patronymicū formatur à Maiades patronymico maſculino remota de, & ſignificat filiam, vel neptem Maiæ.

Patronymica quæ ſequuntur quomodo formantur.

Achilleides.
Anchiſiades.
Atlantiades.

Phaetontiades.
Amphitryoniades.
Antoniades.
Peliades.
Aeneis patronymicum fœmininum:
Theseis patronymicum fœmininum.
Ilias patronymicum fœmininum.

Achilleides formatur hoc modo. Achilles achillis achilli, addita des secũdũ regulam facit achillides: sed nos adimus e ante i, & dicimus achilleides. Vnde remota de fit achilleis patronymicum fœmininum.

Anchisiades (vt diximus formatur hoc modo Anchises anchisæ, vltimo ę genitiui mutato in a fit anchisa, addita des fit anchisades secundum regulam, sed addimus i ante a, & fit anchisiades. vnde remota de fit anchisias patronymicum fœmininum, quod significat filiam vel neptẽ Anchisæ: & sic formatur Laertiades, idest Laertis filius.

Atlantiades formatur hoc modo. Atlas atlantis atlanti, addita des fit atlantides secundum regulam: sed addimus a post i, & fit atlantiades, & significat Mercurium nepotem Atlantis ex Maia Atlantis filia vnde remota de fit atlantias patronymicum fœmininum: quod significat filiam vel neptem Atlantis. Sed poetæ in hoc nomine atlas non semper faciunt abusionem dicentes Atlãtides pro patronymico masculino, & atlantis pro patronymico fœminino.

Phaetontiades quod est patronymicum à Phaetóte veniens formatur hoc modo. Phaeton phaetõtis phaetonti, addita des fit phaetontides, secundum regulam,

gulam, sed addimus a post i, & fit phaetontiades, vnde remota de fit phaetontias patronymicum fœmininum, quod abusiuè significat sorores phaetontis versas in populo arbores. Sed in hoc nomine quoque poetæ non semper faciunt abusionem dicentes phaetontides pro patronymico masculino, & phaetontis pro patronymico fœminino.

Amphitryoniades patronymicum masculinũ formatur hoc modo. Amphitryon amphitryonis amphitryoni, addita des fit amphitryonides secundum regulam, sed addimus a post i, & fit amphitryoniades, quod significat Herculem filium Amphitryonis vnde remota de fit amphitryonias, quod significat filiam vel neptem Amphitryonis.

Antoniades formatur hoc modo. Antonius antonii, vltimo i, genitiui mutato in a, fit antonia, addita des fit antoniades, filius uel nepos antonii, vnde remota de fit antonias, quod est filia vel neptis Antonii.

Pelius mons Thessaliç format patronymicũ masculinum peliades quod formatur hoc modo. Pelius pelii, vltimo i, genitiui mutato in a, fit pelia, addita des fit peliades, patronymicũ masculinũ, quod abusiuè significat hominẽ ex Thessalia, vnde remota de fit pelias patronymicum fœmininum quod est fœmina ex Thessalia. Vnde quoque dicta est (secũdũ aliquos) hasta pelias: idest hasta Achillis Thessali. Nam Achilles Thessalus fuit: & Pelius mons Thessaliæ est.

Aeneis patronymicum fœmininum formatur ab æneades patronymico masculino hoc modo Aeneades, remota de fit æneas secundum regulam, sed vlti-

mum a vertitur in i, & fit æneis, quod significat filiã, vel neptem, vel historiam, vel fabulam Aeneæ.

Theseis patronymicum fœmininũ formatur à patronymico masculino hoc modo. Thesides remota de fit thesis secundum regulam, sed addimus e, ante i, & fit theseis patronymicum fœmininum, quod significat filiam, vel neptem, vel historiam, vel fabulã Thesei, & sic formantur omnia patronymica, quę veniunt à nominibus propriis secũdę declinationis terminatis in eus, vt Orpheus, Tydeus, & reliqua.

Ilias patronymicum fœmininum, vel fit ab ilia, vel fit ab ilio. Si fit ab ilia, formatur ab iliades masculino patronymico, quod venit ab ilia hoc modo. Iliades, remota de fit ilias, idest filia, vel neptis iliæ matris Romuli, & Remi. Sit ab ilio: formatur ab iliades masculino patronymico, quod venit ab hoc nomine ilium ilii hoc modo. Iliades, remota de fit ilias, quod significat mulierem, vel historiam, vel fabulã Troianam, vt Ilias Homeri.

Patronymica in ne.

Patronymica in ne terminata pauca admodum sunt, & fœminini generis, formanturque à genitiuis addita ne, vt Adrastus, adrasti, addita ne fit adrastine, quod significat filiam, vel neptem Adrasti, & Nereus nerei, ei in i longam mutato, & addita ne fit nerine, quod significat filiam, vel neptem nerei marini dei, Acrisius acrisii, vltimo i mutato in o, & addita ne fit acrisione, quod significat filiam, vel neptem Acrisii, sed præcipuè intelligatur Danae, quam Iupiter in aurum versus compresit,

A quibus nominibus patronymica propriè formātur.

Patronymica propriè formātur à masculinis, Græcis nominibus propriis patrū vel auorū, vt diximus.

Vnde veniunt patronymica abusiua.

Abusiua patronymica, & impropriè veniunt à nominibus matrum vt Iliades, & Maiades. A nominibus regū, vt Aeneades, idest Troianus à rege Aenea. Cecropides Athenienſis à rege Cecrope. A nominibus fratrum, vt Phaetontiades. A nominibus regionum, vt Colchis, ideſt Medea quæ fuit Colchorum regina. Et à nominibus vrbium, & gentium: qualia apud poetas frequentiſsimè reperiuntur, vt Argolis, Troas, Athis, Sicilis, & ſimilia.

Declinatio patronymici maſculini.

Hic Aeneades huius æneadæ, huic æneadæ, hunc æneadam vel æneadem, o æneada vel æneade, ab hoc æneada vel æneade. Hi æneadæ, horum æneadarum his æneadis, hos æneadas, o æneade: ab his æneadis, & ſic de reliquis.

Declinatio patronymici fœminini.

Hæc Priamis huius priamidis vel priamidos Græce, huic priamidi, hanc priamidē vel priamida Græce, o priamis, vel o priami Gręce, hac priamide. Hæ priamides, harum priamidum, his priamidibus, has priamides vel priamidas Græce, o priamides, ab his priamidibus, & ſic de cæteris:

Interdum vero ponuntur poſſeſsiua nomina pro patronymicis, vt Saturnius, ideſt Iupiter, & Saturnus Iuno. Saturnius pro Saturnides, & Saturnia pro Saturnis.

Interdum ponútur patronymica pro patriis tam masculinis quàm fœmininis, vt Cecropidæ pro Cecropii, ideſt Athenienſes, & terra Cecropis pro terra Attica pro Cecropæ rege Athenienſum. Poſtremo omne patronymicũ eſt appellatiuũ, & ſubſtantiuũ.

DE COMPARATIVIS.

COMPARATIONIS gradus, ſunt tres. Poſitiuus, Comparatiuus, & Superlatiuus. Poſitiuum autem dicimus omnem partem orationis, à qua comparatiuum, & ſuperlatiuũ formari poteſt. Nã ſolum à nominibus, ſed ab aliis partibus orationis comparatiua formátur, præter quàm à pronomine, à coniunctione, & interiectione.

Diffinitio comparatiui.

Comparatiuum nomen eſt illud, quod significat magis cum poſitiuo, hoc eſt quod tantum ſignificat quantum ſignificat poſitiuus cum magis, vt albior, ideſt magis albus: iuſtior, ideſt magis iuſtus, &c.

A quibus partibus orationis formantur cõparatiua.

Comparatiua formantur à nomine, à verbo, à participio, à præpoſitione, ab aduerbio. A nomine, vt albior. A verbo, vt detero deterior. A participio, vt amantior. A præpoſitione, vt poſt poſterior. Ab aduerbio, vt à pridem prior.

A quibus nominibus formantur comparatiua.

Comparatiua formãtur à nominibus adiectiuis quorum accidens ſiue qualitas per plus, & minus recipit incremẽtũ. Formantur autem ſi adiectiua ſint ſecundę declinationis, à genitiuo addita or vt albus albi, addita or, fit albior. Si ſint tertiæ, formãtur à datiuo

tiuo addita or, vt fortis, forti, addita or, fit fortior.

Quare adiectiua, quæ habent in nominatiuo duas vocales non formant comparatiua.

Nomina adiectiua terminata in vs, vel is, habentia duas vocales ante s, vt pius, strenuus, idoneus, tenuis, & similia, nõ formant comparatiua, quia comparatiuum debet superare positiuũ suum in syllabis. Sed si piior diceremus, aut strenuior, & similia, comparatiuum esset par positiuo, quia illud i, ante or efficitur consonans. Tenuior tamen dixere auctores, & egregior. Papinius, Tenuiore lyra, & Iuuenalis. Egregius cœnat, dixit pro magis egregie.

Comparatiuum cuius generis.

Cõparatiua ĩ or cõmunis sũt generis, vt hic, & hęc albior, p̃ter vnũ senior, qđ tãtũ ẽ masculini generis.

Comparatiua irregularia.

Bonus irregulariter format melior, pro bonior. Malus format peior, pro malior. Paruus format minor, pro paruior. Magnus format maior, pro magnior. Iuuenis format iunior, pro iuuenior per syncopen sine superlatiuo. Multum habet comparatiuum plus, quod in singulari generis neutri est in plurali vero generis omnis. Magnificus format magnificẽtior, pro magnificior. Munificus format munificẽtior, pro munificior. Sinister format sinisterior pro sinistrior. Dexter format dexterior, pro dextrior, quamuis dicatur dexter dextera dexterũ, sicut dexter dextra dextrum, & dextera. Senex nomen masculinũ tantum format senior, quod est (vt diximus) masculini generis tantũ sine superlatiuo. Nequã adiectiuũ per tres articulos

articulos format nequior, & superlatiuum nequissimus, & significat lasciuus. Hic, & hęc potis, & hoc pote, quod significat potens, format potior, & superlatiuum potissimus, significat autem potior melior, siue potentior, vt hęc medicina, vel regula est potior illa, Ocyor pro velocior comparatiuũ est carẽs positiuo Latino. quod Græci dicuntur ὠκὺ, i. celeriter ὤκιστα, i. velocissimè, Habet ocyor quoq; ocyssimus superlatiuum. Plus comparatiuum est (vt diximus) ab hoc nomine multus, licet posset esse aduerbiũ cõparandi, vt plus sapiens, & plus albus. Sed si habeat post se genitiuum, tunc erit comparatiuum nomen, vt habeo plus humanitatis, quàm diuitiarum, & habes plus morositatis, quàm beneuolentiæ.

Nomina adiectiua, quæ non formant comparatiua.

Adiectiua illa nomina, quæ per plus, & minus non recipiunt incrementum, & diminutionem, comparatiua non formant, & sunt hæc. Singulus, singularis, omnipotens, principalis, luscus, amandus, honorandus, venerandus, reuerendus, colendus, & alia participia in dus à quibus non veniunt illa ineptissima cõparatiua, quibus triuiales grammatici sine pudore vtuntur. Veteres etiam aliquando à nominibus propriis comparatiuum formarunt, vt Nerone Neronior, & superlatiuum Neronissimus, quod tamen omnino fugiendum est. Nota insuper quod (vt supra diximus) comparatiuum debet superare positiuum in syllabis: licet pleraque irregularia non superent, vt maior, peior, &c.

Con

Comparatiua diminutiua.

Habent quoque Latini comparatiua diminutiua, quæ Greci nō habent terminata in culus, vt maiuſcu lus, la, lum grandiuſculus, meliuſculus, quæ forman- tur à comparatiuo neutro in vs, addita culus, vt ma- ius, addita culus, fit maiuſculus, & ſic de ſingulis.

Comparatiuum à verbo.

Comparatiuum quoque à verbo formatur, vt à detero is, tetriui, detritum, deterior, quod ſignificat minus bonus, vt ait Seruius, non peior.

Comparatiuum à participio.

Comparatiuũ quoque à participio formatur, vt amãtior. Quod vim participii amittit, & formatur à datiuo addita or, vt amanti, addita or, fit amãtior.

Comparatiuum à pronomine ſecundum veteres.

Comparatiuum etiam à pronomine protulerunt veteres, vt ipſe ipſior, & ſuperlatiuũ ipſiſſimus, quod quidem fugiendum eſt.

A gentilibus nominibus, vel patrijs non fiunt comparatiua.

Gentilia, vel patria nomina cõparatiua non formant, vt Romanus, Troianus, & ſimilia, quæ non patiuntur incrementum, neque diminutionem.

Comparatiuum à præpoſitionibus.

Comparatiuum fit à præpoſitionibus, vt ab his,

Poſt	poſterior	piu di poi.
Extra	exterior	piu di fuora.
Vltra	vlterio	piu di là.
Supra	ſuperior	piu di ſopra.
Intra	interior	piu dentro.

Citra	citerior	piu di quà.
Infra	inferior	piu di sotto.
Prope	propior	piu appresso.
Ante	anterior	piu dauanti.

Comparatiuum ab aduerbijs.

Comparatiuũ quoque fit ab aduerbiis, vt à pridẽ prior, à sępe sępius, à diu diutius. Et nota quod prior dicit̃ de duobus primus vero superlatiuũ de pluribus.

Quot requiruntur ad rectam comparationem.

Quinque ad rectam requiruntur comparationẽ, res videlicet comparata, res cui comparatur accidẽs siue qualitas, & quod res comparata, & illa cui comparatur eiusdem accidentis participes sint, & quòd magis vna, quàm altera videatur participare, vt Socrates fuit sapientior Platone, quod nisi erit, fiet abusio in comparatione, vt nix est albior coruo, in vna oratione non participat vterque terminus de eodem accidente albedinis, & sic de singulis.

Quot modis fit abusio in comparatiuo.

Abusio in cõparatiuo fit quatuor modis, significatione, constructione, formatione, & comparatione. Significatione, cum tantũ significat comparatiuum quantum significat positiuum suum, vt senior pro senex, tristior pro tristis, aut quando contrariũ significat, vt dulcior, idest minus amarus, vt mare. Ponticũ est dulcius, quàm cætera maria. Constructione, cum non construitur more comparatiui, vt maior iuuenum, & maior horum est charitas, cũ requirat comparatiuum post se ablatiuum. Formatione, vel cum anomale, & irregulariter formatur, vt melior, maior,

ſor, peior, vel cũ ſit à nomine proprio, vt Neronior, & à pronomine, vt ipſe ipſior, & pœnior pro infidelior, quod poſuit Plautus. Nam hæc duo fiũt ab adiectiuis non recipientibus incrementum neque diminutionem. Comparatione, quando fit cõparatio ad diuerſas qualitates, vt nix eſt albior coruo, ſed nunc non in comparatione, ſed in cõparatione abuſio fit.

Differentia inter abuſionem comparatiui, & abuſionem comparationis.

Abuſio cõparatiui fit in ſignificatione, cõſtructione, formatione. Abuſio vero comparationis eſt cum vterque terminus nõ participat de eodẽ accidẽte, ſeu qualitate, vt patet in prędicto corui, & niuis exẽplo.

Conſtructio comparatiui.

Conſtruuntur autem comparatiua poſt ſe cũ ablatiuo ſine præpoſitione, qui ablatiuus ſignificat rẽ illam quę ab altera exceditur, ideſt ſuperatur, vt Socrates fuit ſapientior Platone, vel quàm Plato, ſed intelligitur in hoc nominatiuo verbum fuit. Nam comparatiuum non regit nominatiuum. Poſſunt, & alium ſine præpoſitione regere ablatiuum ſignificantem exceſſum, ideſt ſuperantiam, vt ſum maior te duobus digitis, & Polyphemus fuit multo altior Hercule. Interdum regit accuſatiuum cum præpoſitione, vt tu es crudelior ante omnes alios homines.

De magis aduerbio quod etiam comparatiuo iungitur.

Magis aduerbium, vt placet Priſciano non ſolum poſitiuo, ſed etiã comparatiuo coniungitur hoc modo. Hector fuit fortior Aeneas magis, quàm iuſtior.

idest, Hector superauit Aeneam magis fortitudine, quàm iustitia. Item Aiax fuit fortior Vlixe magis, quàm Diomede, idest, Aiax superauit Vlixē fortitudine magis quàm Diomedē, quod nō placuit Vallæ, qui dici voluit Aiax fuit fortior Vlixe supra quàm Diomedes, vel Aiax fuit fortior Vlixe quā Diomede.

Quod comparatiuū regit interdum eundem post se casum quem positiuum suum. Sum carus siue amicus magistro magis, quàm tu per positiuū dicimus, vbi carus datiuo iungitur, per comparatiuum dices. Sum carior vel amicior te magistro, sum cupidus honoris magis quàm tu, & sum cupidior te honoris, sū magis ornatus virtute quàm tu, & sum ornatior te virtute, & sic de similibus.

Themata quædam notanda per plus, & minus, & per duos ablatiuos.

Io ho più di ventitre ducati. Dicendum est, habeo aureos plus viginti tribus. In qua oratione viginti est primus ablatiuus, & tribus est alter ablatiuus significans excessum.

Item io ho vno meno di dieci ducati. Habeo vno minus decem aureos.

Io ho piu grano de gli miei vicini. Habeo plus tritici meis vicinis, vel quàm mei vicini.

Io ti amo piu del douere. Amo te plus debito, vel quàm debeam.

Io ho studiato piu di dieci anni. Studui plus quàm decem annos, & plures annos decē, & plures decē annis.

Io ho piu ingegno che tu. Habeo plus ingenii, quàm tu vel habeo plus ingenii te, vel tuo.

Io ho piu danari che te. Habeo plus denariorum te vel quàm tu, vel tuis.

Io ho piu di mille ducati. Habeo plus aureorum mille. Habeo plu mille aureis, vel plures mille aureis.

Differentia comparatiui, & superlatiui.

Comparatiuũ differt à superlatiuo hoc modo, vt docuit Laurentius, quod cõparatiuum refertur ad vnum, superlatiuum vero ad plura, sed hoc secũdum Græcos est, qui tam comparatiuo quàm superlatiuo dát genitiuũ carẽtes ablatiuo, vnde vter interrogatiuum cõparatiuo iũgitur, quis vero superlatiuo. Quintilianus in tertio. Ita nõ tantũ vtrum sit melius, sed quid optimũ sit quæritur. Et vt ciuitas diuisa sit in duas partes, ut fuit bello Cæsaris, & Pompeii: dicendum erit maior pars Quiritum sequebatur Pompeium, minor Cæsarẽ. Si uero ciuitas sit diuisa in tres, uel plures partes dicendũ erit. Maxima pars Quiritũ sequebatur Pompeium, non maior, & minima Cæsarem, non minor, sed hoc ut dixi secundũ Græcos.

Latini uero hanc inter cõparatiuum, & superlatiuum faciunt differentiã, quod cõparatiuum ad unũ, & ad plures tàm sui, quàm alieni generis referunt. Superlatiuum uero tantum ad plures sui generis, quod in frequenti poetarum usu comperies, quem Priscianus, & Donatus affirmant: quamuis Cicero in Pisonem dixerit me, ędilem, priorem, prætorem, primũ. Nam ædiles duo erant, prætores uero plures. Ideo priorem de duobus dixit primum uero de pluribus: diximus tamẽ supra priorem de duobus semper dici, primum uero de pluribus.

Postremo

Poſtremo nec te lateat comparatiuũ cum multo ſignificare interdũ pluſquã ſuperlatiuum, vt licet tu ſis mihi amiciſsimus, ille vero eſt mihi multo amicior. Cicero ad filium. Tibique perſuadeas eſſe te mihi cariſsimum, ſed multo fore cariorem.

DE SVPERLATIVIS.

Diffinitio Superlatiui.

SVPERLATIVVM nomẽ eſt illud quod à plures ſui generis comparatum ſuperponitur omnibus, vt Achilles fuit fortiſsimus Græcorum, ſicut Hector Troianorum. Ponitur autem duobus modis reſpectiuè, & abſolutè. Reſpectiuè dicitur poni quando ponitur determinate, vt Hercules fuit fortiſsimus hominum. Abſolutè, quando poſt ſe caſum non recepit, vt Aiax fuit fortiſsimus, & tu es doctiſſimus, & reſoluitur per maximè, & poſitiuum, id eſt maximè fortis, & maximè doctus. Dicimus quoque abſolutè tu es quàm doctiſsimus, & multo doctiſsimus, vbi ponitur quàm, & multo pro valde.

Terminationes ſuperlatiuorum ſunt hæc.

Sinus	ut fortiſsimus
Limus	ut facillimus
Tremus	ut poſtremus
Timus	ut ultimus
Mus	ut primus
Ximus	ut maximus
Rimus	ut pulcherrimus
Fimus	ut infimus
Nimus	ut minimus.

Vnde

Vnde veniunt superlatiua?

Formantur autem superlatiua à genitiuis nominum adiectiuorum secundæ, & tertiæ declinationis, à genitiuis secundæ addita s, & simus, ut iustus iusti addita s,& simus,fit iustissimus. A genitiuis tertiæ addita simus, ut fortis addita simus fit fortissimus, & sic de cæteris,exceptis anomalis,& irregularibus.

Superlatiua anomala.

Bonus irregulariter format optimus ꝓ bonissimus.
Malus format pessimus pro malissimus.
Magnus format maximus pro magnissimus.
Multus habet plurimus pro multissimus.
Paruus format minimus pro paruissimus.
Magnificus format magnificentissimus pro magnificissimus.
Munificus format munificentissimus pro munificissimus licet apud veteres reperias magnificissimus, & munificissimus.

Quinque superlatiua in limus.

Facilis format facillimus pro facilissimus, facile, & piaceuole.
Agilis agillimus pro agilissimus, destro,& leggiero.
Gracilis gracillimus pro gracilissimus, schietto, & sottile.
Humilis humillimus ꝓ humilissimus,humile,& basso.
Similis simillimus pro similissimus, simile, & hæc omnia duplicant l, m, superlatiuo, quamuis habeant simplex l,in positiuo.

Superlatiua in rimus.

Adiectiua nomina terminata in r, formant super-

latiua in rimus à nominatiuo singulari addita rimus vt à pulcher addita rimus, fit pulcherrimus, & similia Dexter auté irregulariter dextimus facit pro dexterrimus.

Sinister sinistimus pro sinisterrimus.

Vetus seu veter format veterrimus, sed veter non est in vsu.

Maturus format maturissimus.

Matur, quod non est in vsu, format maturrimus.

Memor Senex Iuuenis Adolescens.
carent superlatiuo.

Nequam adiectiuum format nequissimus.

Superlatiuum a verbo.

A uerbo unum tantum superlatiuum habemus in rimus quod fit à uerbo detero à quo solum comparatiuum deterior, de quo diximus.

Superlatiua à præpositionibus.

Post præpositio format postremus.

Extra extremus uel extimus.

Vltra ultimus.

Intra intimus.

Infra infimus.

Supra supremus uel summus.

Citra citimus.

Prope ꝓximus, sed proximus quãdo denotat coniunctũ hominẽ nõ ẽ superlatiuũ, sed positiuum, qđ habet comparatiuum proximior sine superlatiuo.

Superlatiua ab aduerbijs.

Pridẽ aduerbiũ format superlatiuũ primũ, qđ ad plures refertur, sicut prior ad duos tãtũ, ut diximus.

Nuper

Nuper format nuperrimus, licet Plautus nuperum hominem dixerit, sed melius est à nuper.

Sæpe format sæpissime aduerbium superlatiuum Nam neque comparatiuum sæpior, neque nomen superlatiuum sæpissimus fit ab aduerbio sæpe, sed tantum aduerbia sæpius sæpissimè.

Diu format diutissimè.

Pene format penissimè.

Penite, penitissimè, quæ posuit Plautus.

Constructio superlatiui.

Superlatiuum construitur post se cum genitiuo, ut Achilles fuit fortissimus Græcorum, qui genitiuus significat totum. Potest quoque construi sicut comparatiuum cum casu sui positiui, ut tu es simillimus patri tuo, sicut similis patri tuo, idest ualde similis, nam nunc hoc superlatiuum ponitur absolutè. Cic. Simillimum te deo iudico. Potest quoque construi post se cum genitiuo singulari collectiui nominis, ut Tytides fortissimus gentis Danaæ, & Cæsar strenuissimus Romani populi.

Multo pro ualde, ut dictum est, tàm superlatiuo quàm comparatiuo iungitur, ut multo doctissimus, & longè doctissimus, sicut multo doctior, & longè dotior.

Postremò si dixeris Socrates fuit fortissimus asinorum, significabis Socratem fuisse asinum. Et homo est fortissimus taurorum, significabis hominem esse taurum. Ideo hæ orationes falsæ sunt, licet in grammatica congruant. Nam res comparata, & res cui comparatur eiusdem speciei debent esse.

DE ADVERBIIS LOCALIBVS.

ADVERBIA localia appellantur à loco quem denotant. Nam ſex modis locum ſignificant, nam aut ſignificant ſtatum in loco, aut motũ ad locum, aut de loco, aut motum per locũ, aut motum vſque ad locum, aut motum verſus locum.

Significantia ſtatum in loco ſunt hæc, quæ infra ponuntur.

Hic in queſto loco.
Illic in quel loco.
Iſtic in coteſto loco, ò ver in queſto.
Foris di fuora.
Intus dentro.
Ibi vel inibi illic in quello loco.
Vbi doue. Et ponitur quatuor modis. Interrogatiuè, vt ibi fuiſti? Relatiuè, vt ego fui Romę, vbi tu non fuiſti, ideſt in qua Roma. Infinitè, vt neſcio vbi fueris. Admiratiuè, vt vbi fuiſti ò miſer.
Ibidem in quel medeſimo loco.
Vbicunque
Vbiubi in qualũche loco, & hæc tria ſubiungunt ſibi aliam orationem.
Vbiuis
Vbique in ogni loco.
Nuncubi.i.num in aliquo loco. Et ponitur interrogatiuè, vt nuncubi inueniſti fidem?
Sicubi ſe in alcun loco, & requirit poſt ſe aliam orationem.
Alicubi in alcun loco.
Alibi in altro loco.

Necubi

Necubi
Nusquam in nessun loco.
Vtrobique ne l'vno,& l'altro loco.
Supra di sopra.
Infra di sotto.

Aduerbia significantia motum ad locum sunt hæc.

Huc à questo loco.
Illuc à quel loco.
Istuc à cotesto loco, ò ver à questo loco.
Intro dentro.
Foras fuora.
Quo doue(idest)à qual loco. Et ponitur quatuor modis. Interrogatiuè, vt quo vadis? Relatiuè, vt ego iui Romam, quo tu non iuisti, idest, ad quam Romam. Infinitè, vt nescio quo ieris. Admiratiuè, vt quo ruis ò miser.
Eò à quel loco.
Aliò ad altro loco.
Aliquò ad alcun loco.
Nequò à nessun loco.
Nusquam à nessun loco.
Siquo se ad alcun loco, & requirit post se aliam orationem.
Nunquo num ad aliquem locum,& ponitur interrogatiuè.
Eodem à quel medesimo loco.
Vsquam ad alcun loco.
Quocunque Quoquo.
Quouis à qualunche loco,& requirunt post se aliam orationem.

Quolibet à qual loco ti piace.
Supra di ſopra.
Infra di ſotto.
Vtroque à l'uno, & à l'altro loco.

Aduerbia ſignificantia motum per locum, ideſt tranſitum.

Hac per queſto loco.
Illac per quel loco.
Iſtac per coteſto loco, ò uer per queſto.
Ea per quel loco.
Qua per qual loco. Et ponitur quatuor modis. Interrogatiuè, ut qua tranſiuiſti? Relatiuè, ut tranſiui per uineam, qua non trāſiuiſti tu, ideſt per quam. Infinitè, ut neſcio qua tranſiueris. Admiratiuè, ut qua tranſiuiſti o miſer.
Si qua ſe per alcun loco, & requirit poſt ſe aliam orationem.
Qualibet per qual loco ti piace.
Vtraque per l'uno, & per l'altro loco.
Intus dentro.
Foris fuora.

Aduerbia ſignificantia motum de loco, ideſt diſceſſum ſunt hæc.

Hinc di queſto loco.
Illinc di quel loco.
Iſtinc di coteſto loco, ò uer di queſto.
Intus di dentro.
Vnde dōde (ideſt) di qual loco. Et ponitur quatuor modis. Interrogatiuè, ut unde uenis? Relatiuè, ut uenio à uinea, unde tu non uenis, ideſt à

qua uinea. Infinite, ut nescio unde uenias. Admiratiuè, ut unde uenis o miser.

Inde di quel loco.

Sicunde se ad alcun loco, & requirit post se aliam orationem.

Aliunde di altro loco.

Alicunde di alcun loco.

Necunde di nessun loco.

Vndecunque Vndeunde.

Vndeuis di qualunche loco, & requirit post se aliam orationem.

Vndelibet di qual loco ti piace.

Vtrinque de l'vno, & dell'altro loco:

Superne di sopra., hæc mulier formosa supne.

Inferne dalla parte di sotto, vt si dicas mulier illa est formosa superne, sed inferne deformis est.

Cælitus dal Cielo, vt hoc cœlitus venit.

Funditus dal fondo, vt Troia funditus ruit.

Aduerbia significantia versus locum.

Horsum verso questo loco.

Illorsum verso quel loco.

Istorsum verso cotesto loco.

Quorsum verso qual loco. Et ponitur quatuor modis. Interrogatiuè, vt quorsum vis ire? Relatiuè, vt ibo Romã versus, quorsum tu nõ ibis. i. versus quã Romam. Infinite, vt nescio quorsum eam.

Aliorsum verso altro loco, ò vero altra parte.

Aliquorsum verso alcun loco.

Introrsum verso dentro.

Retrorsum in dietro.

Dextrorſum à man dritta.
Siniſtrorſum
Læuorſum à man ſiniſtra.
Surſum in sù.
Deorſum in giù.
Quorſumcumq; Quorſumquorſum Quorſumuis
Quorſumlibet, verſo qualunche loco tu vuoi.

Aduerbia ſignificantia vſque ad locum.

Hucuſque infino à queſto loco.
Illucuſque infino à quel loco.
Quouſque infino à che loco. Et ponitur quatuor modis. Interrogatiuè, vt quouſq; vis ire? Relatiuè, vt ibo Romã vſque, quouſq; nõ ibis tu ideſt vſq; ad quã Romã. Infinite, vt neſcio quouſq; iturus ſis. Et admiratiuè, vt quouſq; ò miſer iuiſti.
Foris di fuora.

De proprijs nominibus vrbium quomodo aduerbialiter ponuntur.

Nomina primæ declinationis propria vrbium, & ſecundæ ſignificãtia ſtatũ in loco aduerbialiter in genitiuo ponũtur, vt fui Romæ, fui Viterbii. Significãtia vero motũ ad locũ, ponunt̃ in accuſatiuo ſine præpoſitione, vt vado Romã, vado Viterbiũ. Significantia motũ per locũ, & motũ de loco ponũtur in ablatiuo ſine præpoſitione, vt trãſiui Roma, & Viterbio & veni Roma, & Viterbio, quamuis hæc propria vrbium nomina cum præpoſitionibus comperiantur.

Si vero hæc vrbiũ nomina tãtũ pluratiuè declinẽtur tã primę, quã ſecundæ, & tertiæ declinationis ſignificãtia ſtatũ in loco, vel motũ per locum, vel motũ

tũ de loco ponũtur in ablatiuo ſine præpoſitione, vt fui, tranſiui, venio Piſis, Gabiis, Trallibus. Significan tia motũ ad locũ, ponũtur in accuſatiuo ſine prępoſitione, vt vado Piſas, Gabios, Tralles, & ſimilia.

Si aũt nomina vrbiũ popria ſint tertię declinatio nis ſignificãtia ſtatũ in loco, & motũ per locũ, & motũ de loco, ponuntur in ablatiuo ſine præpoſitione, vt fui, trãſiui venio Neapoli. Significãtia motũ ad locũ ponũtur in accuſatiuo ſine præpoſitiõe, vt eo Neapolim, eo Tybur, & ſimilia. Verũ vt dixi, omnia hęc nomina propria vrbiũ cuiuſcũque ſint declinationis cũ præpoſitionibus nominaliter reperiuntur, vt eo ad Romã, fui in Roma, trãſeo per Romã, venio à Roma, eo vſque ad Romã, & ſic de cæteris. Prætereo auctorum exempla, quæ tu ipſe frequenter inuenies.

Quatuor nomina appellatiua, quæ ponuntur tanquam nomina propria.

Domus, humus, rus, militia, qñ aduerbialiter ponũtur ſequunt̃ nomina vrbium propria ſecundũ ſuã declinationẽ, vt fui domi, eo domũ, trãſeo domo, veni domo, eo domũ vſque eo domũ verſus. Et nominaliter fui in domo, eo ad domũ, trãſeo p domũ, venio ex domo. Sed aduerte in his duobus humus, & militia. Nã nõ in omnibus caſibus aduerbialiter ponũtur.

Humus. n. in gtõ, & ablatiuo tantum aduerbialiter ponitur, vt ille cecidit humi, & ſurrexit humo.

Militia vero in genitiuo tantum, vt fui militiæ. Alii autem horum nominum caſus ſine prępoſitione ua, nunquam ponuntur.

Rus vero quando ſignificat ſtatum in loco, & in datiuo

datiuo,& ablatiuo reperies, vt fui rure vel ruri, licet Festus rure dici nõ velit. Sed Martialis ait. Rure morans quid agã. Et Horatius. Pollicitus me rure futurũ significãs autẽ hoc nomen motũ ad locũ, aut versus locum vsque ad locũ, in accusatiuo sine præpositiõe ponitur aduerbialiter, vt eo rus versus, eo rus vsque.

Nomina prouinciarum quomodo ponuntur, & appellatiua.

Prouinciarum nomina, & appellatiua suis propositionibus adiunguntur. Nã significantia statũ in loco iunguntur abltõ cum in vt fui in Sicilia, fui in Africa in vinea, in schola, & similia. Significãtia motum ad locum iunguntur accusatiuo cum ad vel in, vt eo ad vel in Siciliã, ad vel in Aphricã, ad vel in vineã. Significantia motũ per locum cum accusatiuo cũ per, vt transiui per Siciliã, per Aphricã, per vineã, & similia. Significantia motum de loco cũ ablatiuo cum a, vel ab, vel e, vel ex, vt venio ex Sicilia, ex Aphrica, ex vinea, vel a, vel de, vel e, Sicilia, Aphrica, & vinea.

Versus, & Vsque quomodo ponuntur.

Nomina propria vrbium, & prouinciarum significantia versus locum, semper post accusatiuũ postponunt versus, vt eo Romã versus, Florentiam versus, & similia. Item dicimus de nominibus prouinciarum, eo Siciliam versus, & Aphricam versus. Si vero non sint nomina ciuitatum, aut prouinciarum, additur ad, vel in, vt eo ad Oriẽtem versus, in forum versus.

Sed propria locorum nomina significãtia vsq; ad locum ponuntur in accusatiuo cum præpositione vsque postposita, vt eo Romã vsque, & Florentiã vsq;

Si vero

Si vero ſint appellatiua vel prouinciarum, additur alia præpoſitio ad vel in, vt eo ad Siciliam, vel in Siciliam vſque, eo ad vineam vſque, vel vſque ad vineã, eo in forum uel ad forum uſque, eo ad magiſtrum uſque, uel uſque ad magiſtrum.

Poſtremo nota quod hęc præpoſitio vſque reperitur etiã cũ ablatiuo addita præpoſitione ex, ut ſi dicas ego uenio uſque ex Media Græcia. Terentius. Ex Aetiopia eſt uſque hæc.

DE HETEROCLITIS NOMINIBVS.

HETEROCLITVM nomen idem eſt, quod uarie declinatum. Et heterocliſis idẽ eſt qđ uaria nominum declinatio. Fit autẽ hæc uarietas, caſu, numero, genere, declinatione, & uoce.

Heteroclita numero & caſu.

Heteroclita numero, & caſu illa dñr, quæ carent ꝗbuſdã caſibus, & numero, aut plurali, aut ſingulari.

Hæc quæ ſequuntur ſunt heteroclita caſu, & numero.

Laterem in accuſatiuo, & latere in ablatiuo, ſeu raro dicimus, & ſecundum Priſcianum. Hos lateres, ò lateres. *Li mattoni di terra cotta.*

Dictionem in accuſatiuo, & dictione in ablatiuo dicimus. *La ſignoria*, & in ſingulari tantum.

Sponte in ablatiuo tantum dicimus, quod ſignificat ultro, *cioè da ſe medeſimo.*

Tabi in genitiuo, & tabo in ablatiuo dicimus raro hoc tabũ, qđ ponit quintilianus in declinationibus.

Hæc tabes, hãc tabem, ab hac tabe dicimus, quod idem eſt, ideſt ſanguis corruptus.

Macte in uocatiuo tantum dicimus, & iungitur abla-

ablatiuo, vt macte virtute, & macte bonis animis, vt ait Papinius, qui eo frequentissimè vtitur, & interpretatur magis aucte.

Lues in nominatiuo, hanc luem, ab hac lue tãtum dicitur, quod significat generalem morbum.

Hæc quæ sequuntur sunt heteroclita genere, & declinatione.

Hæc pascua æ, & pluraliter hęc pascua orum, quid significat loca vbi pecora pascuntur.

Hoc epulum li, pluraliter hæ opulæ arum, quod significat cibos.

Hoc delicium tii, pluraliter hę delitiæ arum, quod significat, *le delicanze, ò vero delicatezze.* Plautus tamen dixit hæc delitia delitiæ.

Hæc carbasus si, hæc carbasa orum est genus lini, quod ponitur aliquando pro velo, veteres tamen dixere: hic carbasus si.

Hæc intybus vel intubus hæc intuba orum, herba quæ dicitur Cicorea.

Hæc pergamus mi hæc pergamà orũ, omnia mœnia alta, sed per excellentiã dicũtur Mœnia Troiana.

Hoc cœlum li hi cœli lorum, sed raro in plurali, vt Gellius ait.

Hæc altilis hæc altilia altiliũ, significat omnes aues quę nutriuntur domi in corte.

Hæc supellex supellectilis, hæc supellectilia ium, tutta la masseritia della casa.

Hic tartarus ri hæc tartara orum, & significat profunditatem inferni.

Hic supparus ri hæc suppara orum, vestimentum puellare

puellare ex lino.

Hic Tęnarus ri hæc tenara orum, eſt promontorium in Laconica, vbi magna vorago, per quam fingitur deſcenſus ad inferos.

Hic Męnalus li hæc Męnala orum, mõs Arcadiæ.

Hic Auernus ni hæc Auerna orum, lacus propè Puteolos dictus ab auium caſu.

Hic Dyndimus mi hæc Dyndima orum, mons Phrygiæ, quod tamen ſecundũ Priſcianũ caret plurali.

Hic pileus lei hæc pilea orum, el capello.

Hic Garganus ni hæc Gargana orũ mons Apuliæ.

Hic Gargarus ri hæc gargara orum, quod eſt mons Myſiæ.

Hæc quæ ſequuntur ſunt heteroclita numero, Nam carent plurali.

Hæ pax cis Horatius tamẽ dixit bella qs, & paces.

Hoc vulgus vulgi.

Hoc pelagus gi. quæ duo tãtum terminata in vs, neutri generis in ſecũda declinatiõe reperiũtur. Dicimus tamen maſculini generis hic vulgus gi, & tunc habet vulgi gorum, in plurali Cicero. Saturnum vulgi maximè colunt, ſed pluralis rarus eſt.

Hæc tellus telluris, terra, ſed propriè poeticè Dea terræ.

Hæc humus mi terra.

Hoc pus indeclinabile vel tantum habet hoc pus accuſatiuo pus, vocatiuo pus, (la puzza) hoc eſt corporis ſuperfluus humor.

Hoc fas accuſatiuo hoc fas, licitum, ſiue diuinum.

Hoc nephas accuſatiuo hoc nephas, contrarium.

Hoc

Hoc ir. accusatiuo hoc ir, palma manus.

Hæc ab hac sorte, fortuna uel casus ipse fortuitus.

Hic & hęc nemo, nec uir, nec fœmina, quasi nec homo. Ambo declinatur sicut duo pluratiuè.

Hæc quæ sequuntur sunt heteroclita numero, quia carent singulari.

Diuitiæ arum le ricchezze.

Minæ arum le minaccie.

Induciæ arum la triegua.

Hæc ilia lium li fianchi.

Hæc Mœnia nium le mura della città.

Hi manes nium li dii infernali ò uero l'ombra de morti, ò uero l'anima.

Hi proceres rum li principali della città. Iuuenalis tamen dixit in singulari. Agnosco procerem.

Hi penates tum li dei domestici, ò uero la casa.

Hæ tenebræ brarum la oscurità.

Hęc exta orum li interiori delli animali.

Hæc arma orum le arme.

Hæ insidiæ arum li tradimenti, ò uero agguati.

Hi artus tuum le membra (sed propriè iuncturæ sunt membrorum.

Hæ nuptiæ arum matrimonium le nozze.

Hæ phaleræ arum ornamenta equorum.

Hi gemini orum pro signo cœlesti.

Hi pisces scium aliud cœleste signum.

Hæ inimicitiæ arum l'inimicitia.

Hi pugillares rium libelli ex tabulis.

Hęc Neptunalia lium uel liorum festa Neptuni.

Hæc

Hęc compitalia lium, uel liorum, festa quæ fiebant in compitis agrorum.

Hæc floralia	lium, liuorum, festa Floræ deæ.
Hæ nundine	arum le ferie.
Hæ calendæ	arum principium mensis.
Hæ idus	iduum l'idi del mese.
Hæ nonæ	arum le none del mese.
Hæc sponsalia	lium, uel orum li sposalitii.

Soles, & lunæ pluratiuè ponuntur à poetis tantum eo, quod plures uideantur quantum ad oculorum sensum.

Cæsares, Aiaces, Scipiones cum pluratiuè dicimus appellatiuè ponuntur.

Hi minores	orum li descendenti.
Hi maiores	orum li antecessori.
Hi liberi	orũ filii uel nepotes filiæ uel neptes.
Hi sales	lium le facetie.
Hi fasces	scium uirgæ consulares.
Hi annales	lium historia.
Hi cancelli	lorum cancelli.
Hæ thermæ	arum stufe.
Hæ paleæ	arum la paglia.
Hæ scopæ	arum la scopa.
Hæ exequiæ	arum l'essequie de morti.
Hę nugę	arum le ciancie.
Hæc iusta	orum solemnia mortuorum.
Hæ opes	opum diuitię.
Hæ uigilię	arum.
Hæ excubiæ	arum le guardie di notte, Sed uigiliæ sunt etiam diurnæ.

Hæ

Hæ ſcalæ arum la ſcala.
Hæ grates accuſatiuo has grates, le gratie.
Hæ ſuppetiæ arum auxilia.
Hæ inficiæ arum negationes.
Et ſimilia quàm plurima quæ ocioſus in ipſis auctoribus inueniuntur.

Hæc quæ ſequuntur carent plurali.

Hic ſanguis pluralem ex vſu non habet, ſed auctoritate habet.
Hic puluis Hoc mel habet tres caſus pluratiuè, nominatiuum, accuſatiuum, vocatiuum.f. mella.
Hoc frumentum Hoc lac. Hoc mel.
Hoc vinum Hoc far.

Hæc nomina metallorum, quæ ſequuntur carent plurali, ſunt ergo heteroclita numero.

Hoc aurum l'oro. Hoc argentum l'argento.
Hoc ferrum el ferro Hoc orichalcum l'ottone.
Hoc plumbũ el piombo. Hoc ſtannum lo ſtagno.
Hoc electrum lo elettro. Hoc vitrũ el vetro. quod tamen non eſt metallum.
Hoc æs lo rame, ſed tamen pluratiuè in hoc dicimus æra in tribus caſibus.
Hoc metallum nomen generale ad omnia metalla, & marmora declinatur in plurali per omnes caſus.
Acetum Oleum Mulſum carent plurali. Eſt autem mulſum vinum mellitum, & aqua mulſa, aqua mellita.
Hoc piper el pepe.
Hoc zinzibe lo zenzeuere carent plurali ſecundum vſum.

Zizania

Zizania est heteroclitũ genere,& declinatione. Nã in singulari est generis fœminini,& primæ declinationis. In plurali vero generis neutri, & secũdę declinationis vt hęc zizania nię,pluraliter hęc zizania zizaniorũ.

Amigdalum hoc quoque nomen heteroclitum est genere,& declinatione.Nam in singulari dicimus hoc amigdalum li pluraliter hæ amigdalæ larum.

Nam hæc amigdalus amigdali est arbor.

Similiter hoc balneum balnei,& pluraliter hæ balnuæ,& hæc balnea orum,vel harum balnearum.

Locus ci pluraliter loca locorum, vel loci locorum.

Iocus ci pluraliter ioca iocorum, vel ioci iocorum.

Hic baltheus, pluraliter hæc balthea orum, quod est cingulum militare.

Hoc rastrum stri,pluraliter hæc rastra rastrorum, vel rastri rastrorum.

Hoc porrũ ri pluraliter hæc porra, vel porri porrorũ.

Hoc frenum freni,pluraliter hæc frena frenorum, vel hi freni frenorum.

Illa quæ sequuntur quintæ declinationis,similia sunt heteroclita numero,nam carent plurali.

Hæc rabies	la rabbia.
Hæc sanies	sanguaccio.
Hæc caries	lignorum putredo.
Hæc pernicies	destructio à pernecando.
Hæc scabies	la rogna.

Illa vero habent pluralem.

Hæc res hic vel hæc dies.

Hæc acies la squadra di gente d'arme, sed hoc nomen tria significat, videlicet acies militum, acies

oculorum,& acies.
Hæ facies la faccia.
Cato, dixit facierum analogice, ſed non eſt in uſu.
Hæc progenies la ſtirpe.
Hęc ſpecies la bellezza. Hæc materies.
Spes autem in plurali tantum tres caſus habet, hæ ſpes has ſpes, ò ſpes.
Hoc ueru ueru (lo ſpedone) habet in plurali hæc uerua, & uerubus ſed magis ueribus per i, quàm uerubus per u; dicendum uidetur, ſicut cornibus, & genibus, & ſic leges in antiquis codicibus.
Frugi frugem fruge in ſingulari dicimus. In plurali uero omnes caſus habet, & ſignificat omnes fructus terræ generaliter, nec differunt fruges à frumentis.
Vicem dicimus in ſingulari, & in ablatiuo uice, aliis ſingularibus caſibus non utimur, pluralis uero integer eſt, & ſignificat uiciſsitudinem.
Precis preci precem prece dicimus, nominatiuo, & uocatiuo ſingulari caret, pluralis eſt integer.
Nex quáquam non ſit in uſu, tamen reperitur apud Ciceronem habetq; integrum numerum ſingularem.
Dapis dapi dapem dape: nominatiuo, & uocatiuo ſingulari caret, & ſignificat cibum.
Hic pontus mare. Hic aer.
Hic æther. Hęc ætera carent plurali.
Sal pro condimento maſculini generis eſt, & neutri in ſingulari, quando uero maſculini generis eſt, habet pluratiuè ſales, quòd nomen ſignificat facetias quaſdam, & urbanitates, quando uero eſt generis neutri caret plurali.

Hæc secundum vsum carent plurali.

Hoc triticum frumentum ex quo fit panis.
Hoc oriza el riso. Hoc eruum leguminis genus.
Hic orobus leguminis genus.
Hoc pisum vel hæc pisa leguminis genus.
Hæc lens lentis, sed plurative inuenies lentes.

Frumentum autem generale, & commune est tritico, ordeo, auenæ, milio, orizæ, oliræ, idest speltæ, quæ Zea quoque dicitur.

Ador genus est farris, olim aptum sacris deorum: indeclinabile est, & neutrum, ab adorando appellatum, vt voluit Priscianus, vel secundum Festum ab edendo, vel ab vrendo. Igne enim fiebat.

Vis secundũ Priscianum omnes casus habet. Est aũt heteroclitũ, quia in gtõ habet vis productam, cum sit tertiæ declinationis, quę in genitiuo singulari habet is correptam, præterea debuit habere genitiuũ in itis, vt lis litis, glis glitis. Præterea debuit habere pluralem in es, vt vestis vestes, puppis, puppes. Dicitur tamen vires, & non ves: potest tamen dici in accusatiuo plurali vires, vel vis, sed vires est in vsu.

Differentia est inter ambo, & duo.

Duo nomen est collectiuum, ideo habet vocatiuũ. Ambo non habet vocatiuum, quia distributiuum affirmatiuum duorum est.

Hoc os ossis, casus oẽs habet in utroque numero.

Hoc os oris, in singulari habet oẽs casus. In plurali vero tãtũ ora habet, quãquã Virgilius dixerit oribus.

Ops opis, per omnes casus in singulari dea terræ esse confingitur, tellus quoque dicta:

Opis in nominatiuo Nympha fuit, quam finxere poetæ Saturni vxorem.

Opis in gtõ,& generis fœminini auxiliũ significat & facultatẽ, vt Iuno Lucina, fer, opê, & nõ opis est nostræ,& tũc carẽt nominatino singulari,& toto plurali.

Hæ opes opum, pluraliter tantum significat diuitias,& potentiam.

Ego pronomẽ dici quoq; heteroclitũ põt, quia nominatiuus cũ aliis casibus nullã habet cõuenientiã. Est autẽ à Græcis sumpta huius pronominis declinatio.

Interrogatiua, Distributiua, Infinita. Relatiua nomina, carent vocatiuo. Simul, & omnia pronomina exceptis quatuor, tu, meus, noster,& nostras.

Hesperus siue vesperus, siue hic vesper vesperis tertiæ declinationis dicitur. Est autem stella quæ ante noctem apparet mane autem lucifer à Latinis à Græcis phosporus appellatur.

Vespera vesperæ generis fœminini, vel hoc vesperũ vesperi neutri est, extrema diei pars: hoc autem vesper non rectè dicitur.

Vespertina salutatio quomodo recte fiet.

Dicãt ergo, qui volũt in principio noctis aliquẽ salutare. Bona vespera, vel bonũ vesperũ, vel bonus vesper. Nã serũ diei apud probatissimos auctores frequẽter legimus. Qui vero dicũt bonũ sero, imperitissimè dicũt, nõ habeãt precor serum, neq; lactis aliquid, sed habeant vtinã bonũ sero, qđ est tarde. Ri, ro, rum, cãtant. Re, ra, rũ, tympana pulsãt,& vesperus,& vesperas non memini me legisse. *Ficus.*

Ficus, de quo nomine gramatici certant, & adhuc

sub

ſub iudice lis eſt, tã pro fructu quàm pro arbore generis eſt fœminini. Pro fructu uero magis uterer ſecunda declinatiõe, & ꝓ arbore quarta. Ommitto auctoritates, quas in ipſis auctoribus ſatis abũdeq; comperias.

Indoles.

Indoles nomen pluralem non habet. Eſt autem in pueris ſignum futuræ virtutis uel uitiorum.

Præſto.

Præſto a non nullis inter nomina ponitur: nullum tamen habet caſum: ſed ſolum cum ſubſtantiuo verbo tanquã nominaliter iungĩt: vt præſto ſũ, i. accinctus & pręparatus. Nã præſto adſõ, poetice magis dicimus.

De penu.

Hoc pénu interdũ indeclinabile reperitur. Dicitur tamẽ hæc penus nus nui, quartæ declinationis, & hoc penus penoris, tertiæ. Significat aũt res omnes, qui ad vſum lõgioris temporis reponuntur domi, & ad priuatum vſum pertinent. Nã illa quæ ad publicum victum ſpectant commeatus appellantur, quæ annona quoq; dici poteſt, quæ non ſolum frumentaria eſt, ſed carniũ, piſcium, & aliarum huiuſmodi rerum.

Penarium vero neutri generis, vt docet Varro, locus eſt, vbi hęc omnia reponuntur.

Inſtar.

Inſtar quidã nomẽ eſſe voluerũt indeclinabile: ſignificat autẽ ad ſimilitudinẽ, iũgiturq; gtõ, ſine præpoſitione ad, vt inſtar montis equũ Græci fabricauere.

Repetundarum. & repetundis.

Accuſatus repetundarũ, vel de repetundis aliquis dicitur qui in prouinciali gubernatione, aut vi, aut dolo

 pecunias

pecunias abstulerit, preciosa vasa, vestes, frumenta, nũmos, qui sub pecuniæ nomine intelliguntur. Nec dicimus in aliis casibus cum de hac re loquimur, & cum dicis repetundarum subintellige pecuniarum & de repetundis intellige pecuniis. Dubium autem est vtrum, participium, an nomen debeat appellari

Partes noctis & diei.

Partes noctis solidæ sunt: Vespera Conticinium, Intempestũ, Galliciniũ, Lucifera, ut ait Seruius. Partes vero diei sũt. Mane, Ortus, Meridies, & Occasus.

Diuisio diei secundum Macrobum.

Marcobius vero libro Saturnalium primo, ait diẽ quem ciuilem Romani appellauere a sexta noctis hora oriri: qui dies ita diuiditur. Primum tempus diei dicitur mediæ noctis inclinatio. Deinde Galliciniũ, Inde Conticinium cũ, & galli conticescunt & homines tunc quiescunt. Deinde Diliculũ, cũ incipiat dignosci dies. Inde Mane cũ dies clarus. Mane aũt dictũ: aut ꝙ ab inferis locis. i. a manibus exordiũ lucis emergat: aut (ut verius mihi videtur,) ab omine boni nominis Nã Ianuuini mane pro bono dicũt sicut apud nos quoque cõtrariũ est immane, vt immanis bellua, vel immane facinus. Deinde a mane ad meridiẽ hoc est, ad medium diei. Inde iã supra uocatur tẽpus occiduũ: & mox suprema tẽpestas hoc est diei nouissimũ tẽpus. Sicut expressũ est in duodecim tabulis. Solis occasus suprema tẽpestas esto. Deinde vespera ꝙ a Græcis tractum est. Illi n. ἑσπέραν dicũt a stella hespero: vnde & Hesperia Italia, ꝙ occasui subiecta sit, nominatur ab hoc tempore prima nox dicitur, deinde concubia. & inde intemesta, quę

non habet idoneum tempus rebus agendis. Hæc est diei ciuilis a Romanis obseruata diuisio.

Longum esset heteroclitorum pene infinitum numerum recensere, quæ omnia apud auctorum vsum vario modo declinata reperiuntur. Omne enim superuacuum pleno de pectore manat

DE FIGVRIS.

Figurarum quæ à Græcis schemata appellãtur infinitus pene numerus est, Sed quæ ad grãmaticos pertinẽt, aliæ dictionis, aliæ locutionis, alię constructionis. De quibus aliquas magis necessarias tractemus & imprimis hoc modo figuram diffinimus. Figura est modus loquendi in oratione Latina ab auctoribus repertus ad ornatum vel ad necessitatem.

De Barbarismo & Solœcismo.

In primis cauendum està barbarismo & solœcismo. Barbarismus enim est vitium in pronunciatione dictionis, vt si corripias hoc nomen annona, quod habet penultimã longã, & si producas hoc nomen caseus, qđ habet penultimam breuem, & sic de singulis. Erit quoque barbarismus si vtaris vocabulis barbaris, vt si dicas tregua, & guerra pro induciis, & bello.

Solœcismus aũt est vitium ꝑ incõgruitatẽ partium orationis, vt magister bona, & uos currunt, & similia.

Omitto de barbarismo, & solœcismo longas ambages. Nam satis erit pueris, si nouerint ita, vt breuiter præcipiamus cauere ab his duobus vitiis. Cætera per se ipsos poterunt ociosius intelligere.

Constructionis Figuræ.

Figuræ constructionis sunt octo: videlicet, Euo-

eatio, Appositio, Conceptio siue Syllepsis, Prolepsis, Zeugma, Synthesis, Antiptosis. Synecdoche.

De Euocatione.

Euocatio fit, cum prima persona, vel secũda euocat ad se tertiam pariter sine copula, vt ego Cantalycius studeo tu, piger dormis, in qua quatuor requiruntur, persona euocans, persona euocata, remotio copulæ, & verbum quod cum persona euocante concordet.

De Appositione.

Appositio fit, cum duæ dictiones copulatæ non ponuntur, siue adiectiua sint, siue substãtiua, vt ignauum fucos pecus à præsepibus arcent, fucos appositiuè pecus ignauum. Et per duo adiectiua, vt si dicas. Paries candidus coloratus, & Theocritus Siculus Syracusanus, & Tuscus Florentinus. Requiruntur q; in ea figura tria: duo substantiua in eodem casu, & id quod magis commune est fere, semper præcedat: hæc autem figura iuuenta est triplici ratione, aût causa restringendæ generalitatis, vt animal canis, vel causa remouendæ æquiuocationis, vt leo signum cœleste, vel causa proprietatis attribuendæ, vt Virgilius poeta summus.

De Conceptione siue Syllepsi.

Cõceptio siue Syllepsis fit cum dignius cõcipit minus dignũ, vt Socrate, & Faustina sunt albi, nã nunc masculinum, quod est dignus cõcepit fœmininum minus dignum. Cõcipit etiã neutrũ, vt Socrates, & hoc brutũ sunt: albi fœmininũ quoq; concipit neutrum, tanquàm minus dignum, vt Faustina, & hoc brutũ sunt albæ, & p vim sũt leges, & plebiscita coactę. Fit quoq; syllepsis numero, vt pluralis cõcipit singularem: vt discipuli.

ſcipuli,& præceptor ſtudent. Fit in perſona cũ prima perſona concipit tãquàm dignior ſecundã,& tertiã minus dignas, vt ego,& tu,& ille currimus. Secunda etiã concipit tertiam, vt tu,& ille curritis. Erit quoq; conceptio ſi dixeris, Diſcipuli cum magiſtro ſunt ſtudioſi, ideſt diſcipuli,& magiſter,& Remo cum fratre Quirinus, ideſt & frater: tu mecum ſtudemus, ideſt & tu,& ego: Iphitus,& Pelias mecum, ideſt & ego, vt eſt apud Virgilium. Sed non fit recte, quia perſona dignior quę concipere debet concipitur. Erit inſuper ſyllepſis ſi dixeris, Hic tuę laudes, hic tua doctrina narrabitur. Nã quotieſcunq; nomina pluralis,& ſingularis numeri cõnectũtur, reſpõdemus, vt ait Seruius, viciniori vt. Hic illius arma: Hic currus fuit. Eadem,& in diuerſis generibus eſt obſeruatio, vt magis vicino, ſiue maſculinũ, ſiue fœmininum, reſpondeamus, vt vir & mulier magna ad me venit. Si autem plurali numero velimus vti, ad maſculinum tranſeamus neceſſe eſt, vt vir & mulier magni ad me venerunt. Requiruntur aũt in hac figura quinque. Dictio cõcipiens,& dictio cõcepta, copulatiua coniũctio vel prępoſitio, cũ verbo adiectiuo plurali numeri,& qđ cõcordet cũ perſona cõcipiente. Eſt aũt Syllepſis duplex directa,& indirecta. Directa eſt qñ fit per ſimiles numeros perſonas diſſimiles,& genera diſſimilia. Indirecta eſt qñ fit per pares pſonas, paria genera,& pares numeros, vt Petrus,& Ioannes currunt.

De Prolepſi.

Prolepſis, quæ latinè dicitur præſumptio, præmittit totũ,& poſtponit parteꝯ vt Aquilæ volauerũt: hæc ab Oriente: illa ab Occidente, Aut Aquilarum hæc ab Oriente



Oriénte volauit illa ab Occidente. Est autē prolepsis duplex. Explicita, & implicita. Explicita est in qua concurrunt omnia quę requiruntur ad eam. Implicita est, quę nō omnino exprimitur, vt vos amatis, alter, alterum, & alter alterius onera portate. Requiruntur in ea quinque, totum, partes, distributio partium, proprietas, & ordo.

De Zeugmate.

Zeugma est cōclusio vnius verbi apte cōniuncta à diuersis clausulis, ut Troiugena interpres diuum, qui, nomina Phœbi; Qui triopodas, Clarii lauros, qui nomina sentis, vt est apud Virgilium. Est autem zeugma triplex, scilicet a superiori, hoc est, quando proprietas, seu verbum præponitur, vt lego, ego, & tu. A medio, hoc est, quando verbum ponitur in medio, vt ego lego & tu, Ab inferiori, hoc est, quando verbum postponitur, vt ego & tu lego, & hic illius arma; hic currus fuit licet hic posset esse Syllepsis, vt diximus Reqruntur q; in ea tria, scilicet duo, aut plura diuersa substantiua copulata, Proprietas seu uerbum, & ꝙ cōcordet cum vno illorum substantiuorum.

De Synthesi.

Synthesis est vnius proprietatis attributio vni, vel pluribus copulatis, ꝙ fit non vocis, sed significati causa; vt turba ruunt, & populus currunt, & pars in frusta secāt, & præneste sub ipsā, nā præneste cum sit generis neutri dixit ipsa referēs vocē ad significatum. Significatur .n. ciuitas quę est fœminini generis. Et Terētius dixit in Eunucum suā, respiciēs ad comœdiā. Et triste lupus stabulis, & gens armati. Fit autē synthesis in genere, vt turba

turba & cętus sũt albi. Et ĩ nũero, vt pars veniemus ad Scytiã. Reqrũturq; i synthesi tria vnũ subiectũ, vel plura copulata ꝓprietas, & attributio ꝓprietatis cũ significato cõcordás, & nõ cũ voce, vt rosa flos pulcher.

De Antiptosi.

Antiptosis est positio casus pro casu sub aliqua proprietate, vt populo vt placerẽt quas fecisset fabulas, fabulas ꝓ fabulæ, vt vrbẽ quã statuo vestra est, pro vrbs, quàmuis aliter illud apud Terẽtium, & hoc apud Virgilium posset interpretari. In hac tria requiruntur. Vnũ subiectum, vna proprietas, & casus positus pro casu.

De Synecdoche.

Synecdoche figura duplex est, Locutionis, & cõstructionis. Locutionis est, quando singularis ponitur pro plurali, & à Cicerone intellectio appellatur, vt hostis pro hostes, & miles pro milites, vbi ponitur pars pro toto. Synecdoche autẽ figura cõstructionis, est tributio partis ad aliquid totum sub proprietate verbi vel adiectiui, vt homo albus dẽtes, & nympha nuda genu, & mulier redimita capillos, & os humerosque deo similis, & sic fit per adiectiua. Interdũ ꝑ verba, vt doleo pedes: doleo caput fit, & per verba passiua, vt expleri mẽtem nequit, & similia. Requiruntur que in ea tria, totum, proprietas, & pars in accusatiuo posita.

DE FIGVRIS ALIIS.

PROTESIS est figura, quæ apponit syllabam in principio dictioni, vt enarro pro narro: renuncio pro nuncio: reddo pro do, & similia.

Aphæresis est figura huic contraria aufert enim caput dictionis, vt mitto pro dimitto.

Syncopa

Syncopa vel ſyncope tollit ſyllaba de medio dictionis vel literá, vt dixit ꝓ dixiſti,& amaſti ꝓ amauiſti.

Epenthesis eſt huic cõtraria: auget etiã ſyllabam in medio dictionis, vt induperator pro imperator.

Apocopa vel apocope aufert finẽ dictionis, vt dic, fac, far, fer, pro, dice, duce, face, & fere.

Paragoga vel paragoge eſt huic contraria, addit.n. ſyllabam in fine dictionis, vt amarier pro amari, & dier pro dici, & legier pro legi.

Syſtole corripit producendum, vt ſi dicas ſteterũt penultima ſyllaba breui, cum proferri debeat penultima lõga, vt ſteteruntque comæ, & vox faucibus hæſit.

Ectaſis eſt huic contraria. Nam producit corripiendum, vt dederitis penultima longa, cum debeat proferri penultima breui.

Synalœpha vel ſynalephe abiicit vocalem, vel m, cum vocali, vt sẽper ego auditor, & littora multũ ille.

Synæreſis coniungit ſyllabã in ſyllabam, vt Fixerit æripedem ceruã, & laquearibus aureis, & Aiaces Ollei.

Diæreſis eſt huic cõtraria, diuidit ẽt ſyllabã, vt ſyluæ triũ ſyllabarum pro ſyluæ duarum ſyllabarũ, & ſoluẽda quatuor ſyllabarũ pro ſoluẽda trium ſyllabarũ.

Metaphora eſt trãſlatio per quandam ſimilitudinem cauſa rei ponendæ ante oculos, vt in Perſio. Vdũ, & molle lutum es, & ſimilia.

Liptote eſt cum aliquid negatiuè dicimus, & affirmatiuè plus intelligimus, vt munera nec ſperno, ideſt libenter accipio.

Antonomaſia eſt excellentia cum per cõmune intelligimus quid particulare, vt cum per Prophetã per excellentiã

cellentiã intelligimus Dauid,& per Apostolũ Paulum per Poetã Virgilium,& per Vrbẽ intelligimus Romã.

Hyperbole est veritatis excedẽtia,causa rei augẽdæ vel minuẽdæ,vt velocior aura, & testudine tardiores.

Parœmia est prouerbium rebus temporibusque accomodatum,vt lupus est in fabula.

Periphrasis est circũlocutio.vt ouiũ fœtus.i.agnos.

Hysterologia,vel histeron proterõ fit per ordinem præposterũ,vt moriamur,& in media arma ruamus.

Endiadis est resolutio substantiui in adiectiuum,cũ vna res in duas diuiditur, vt cum ait Virgilius, pateris libamus,& auro,idest pateris aureis.

Hypallage est verborum commutatio,vt dare ventos classibus,pro classes ventis.

Emphasis est cum dixeris scelus pro scelerato.

Sarcasmos e hostilis irrisio odio plena,vt En agros; & quàm bello Troiane petisti, Hesperiã metire iacẽs.

Prosopopœia est fictio poeticæ personæ,vt si fingẽdo dicas.Ego cœlum omnia tego, & ego terra aror.

Onomatopœia est nominis fictio, à sono, vt tinnitus æris, & tubarum clangor.

Chronographia est temporis descriptio, vt tempus erat quo prima quies.

Topographia ẽ descriptio loci,vt Lucus ĩ vrbe fuit.

Topopœia est descriptio loci ficti,vt,Est in secessu longo locus.

Antipophora est cum occurrimus tacitæ quæstioni,idest cum respondemus quæstioni quæ non sit, sed fieri posset,vt patet in auctoribus.

Ironia interpretatur illusio,cum contrarium ab eo

quod

quod dicimus intelligimus.i. cū aliud uerba, aliud cōtinet sensus, ut apud Virgilium. Egregiā uero laudē, & spolia āpla refertis, & apud Terētiū. O salue bone uir.

Epitheton interpretatur adiectum, uel impositum ut Luna frigida, & nox humida.

Metonymia interpretatur à Cicerone denominatio, ut cum ponitur Bacchus pro uino, & Ceres pro frumento. Et cum dicimus frigus pigrum eo, quòd pigritiæ effectum inferat, & cum ponitur materia pro re formata, ut pinus pro naui, & similia.

Amphibologia est dubius sermo, ut cōstat Græcos uicisse Troianos, uel sic, Tullius esto hæres meus Terentiæ uxori meæ triginta pōdo auri dato quæ uolet, ubi dubium est utrum quæ uolet Tullius, an Terentia.

Perissologia est superuacua uerborum positio, ut faciem mutatus, & ora Cupido, & cui mentem animumq; Delius inspirat uates.

Occupatio est cum dicimus nolle aliquid dicere, & tunc maximè dicimus, ut si dicas nolo te appellare furem, nolo te furem dicere, & taceo adulteria tua, & Quid referam infandas cædes, ut est in Virgilio.

Aposiopesis fit per reticentiam partis orationis necessariæ, ut gratia indignationis apud Virgilium. Quos ego, sed motus præstat cōponere fluctus, quos ego scilicet puniam, & quid ais omnium, scilicet sceleratissimè? ut est in Virgilio, & Terentio.

Alias pene infinitas figuras, in poetarum interpretatione cognosces, quas diligenter considerare oportet.

Differentia Tropi, & metaplasmi.

Metaplasmus est recti soliti q; sermonis transmuta-

tio in alterã speciẽ causa ornatus metri aut necessitatis, suntq; eius species quatuordecim, scilicet.

Prothesis vt renarro pro narro.
Epenthesis vt induperator pro imperator.
Paragoge vt dicier pro dici.
Aphæresis vt temno pro contemno
Syncope vt amasti pro amauisti.
Apocope vt fac pro face.
Ectasis vt pederitis pen. longa pro pen. breui.
Systole vt deterunt pen. breui pro longa.
Diæresis vt syluæ trisyllabum pro bisyllabo.
Episinalœphe vt æripidem pro aeripidem ceruam
Eclipsis vt multum ille & terris iactatus, & alto.
Synalœphe vt semper ego auditor.
Antithesis vt olli pro illi.
Methathesis vt euander pro euandre.

De Tropo.

Tropus est dictio trãslata a ꝓpria significatione ad impropriã necessitatis aut ornatus causa. Sunt autem tropi tredicim, Metaphora.

Catachresis vsurpatio alieni nominis cũ propriũ de est, cũ aliqua dictio aliquid aliud a sua propria significatione denotat ex his quæ præcesserũt, vt in Bucolico.
Post aliquot mea regna videns mirabor aristas.

Metalepsis Metonimia Antonomasia.
Antitheton Synecdoche Onomatopœia.
Periphrasis Hiberbaton Hyperbole.

Allegoria: cum aliud significatur ab eo quod dicitur. Homœosis, similitudo cum ex similitudine alicuius cogniti deuenimus in similitudinem incogniti,

ti,cuius species sunt tres Icon,parabola, & paradigma.

Icon est,teste Cicerone ad Herennium,cum formæ ad formam cum quadam similitudine fit collatio, aut laudis aut vituperationis causa, vt ibat in præliũ corpore tauri validissimi, impetu leonis acerrimi similis : Iste quotidie per forum tanquam iubatus draco serpit dentibus aduncis.

Parabola est rerũ genere dissimilium cõparatio, vt apud Virgilium,qualis mugitus fucit cũ saucius aram Taurus,& incertã excussit ceruice securim. Parabola itẽ ait Quintilianus,quã Cicero collationẽ vocat, lõgius res,quàm parẽtur repetere solet,vt tã fortiter perrit apud Hipponẽ Scipio,quã vtiq; apud Vticã Cato.

Paradigma interpretatur à nostris exemplum dicti scilicet uel facti alicuius. Vt apud Virgilium Aeneidos primo, Antenor potuit mediis elapsus Achiuis,&c. Et fieri solet tribus modis. A pari, ut apud eundẽ. Ac ueluti magno in populo,& reliqua. A maiore ad minus, ut Lucanus in primo. Qualiter expressum uentis per nubila flumen. A minori ad maius, ut Virgilius lib. sexto: Si potuit manes accersere coniungis Orpheus Trheicia fretus cithara, ergo ego multo magis pietate.

Aduerbia numeralia.

Semel	Bis	Ter
Quater	Quinquies	Sexies
Septies	Octies	Nouies
Decies	Vndecies	Duodecies
Tredecies	Quatuordecies	Quindecies
Sexdecies	Deciesseptics	Deciesocties
Deciesnouies.		

Vitios

Vities uel vigeties, sed melius vities pro vigeties dicimus

Vities uel vigeties semel. Vities bis.
Vitics ter. Vities quater &c.

Aduerbia numeralia maiora.

Vitics	venti volte, pro uigeties.
Tritics	trenta uolte, pro trigeties.
Quadragies	quaranta uolte, pro quadrageties.
Quinquagies	cinquanta volte, pro quinquageties
Sexagies	sessanta uolte, pro sexageties.
Septuagies	settanta uolte. pro septuageties
Octuagies	ottanta uolte, pro octuageties
Nonagics	nouanta volte, pro Nonageties.
Centies	cento uolte.

Aduerbia numeralia pro centum.

Ducenties	dugento uolte
Trecenties	trecento uolte
Quadringéties	quattrocento uolte
Quingenties	cinquecento uolte
Sexcenties	secento uolte
Septingenties	settecento volte
Octingenties	ottocento uolte
Noningéties	nouecento uolte
Milies	mille uolte
Bismilies	dumila uolte
Termilies	tremila uolte
Quatermilies	quattro mila uolte
Milies milies	mille uolte mille & cætera.

CANTALYCII DE ARTE METRICA CANONES AD CORNELIVM suum Spoletinum.

Cantalycius Cornelio Spoletino. S.



DE Arte Metrica ueteres, & noui mî Corneli scripsere quàmplurimi. De nouis autem, quos ego scierim, scripsere, & quidem copiosissimè atq; accuratissimè Maturantius Perusianus, & Sulpitius Verulanus: uiri certè hac nostra ætate eruditissimi, & quorum scripta multa affectissimè perleguntur. Ego quoque, si inter tam claros uiros loci aliquid merear, breuissimos canones compilaui. Quibus sine multarum longa rerum repetitione discipulos meos non una in ciuitate ita celeriter ad poeticam prouexi, ut paruo temporis interuallo Phœbi, & musarum euaserint familiarissimi. Qui quidem canones quanquàm in manibus multorum meorum discipulorum sint, tamen emendatius accuratiusq; collectos tibi mi Corneli dedicatos mitto, ut per hoc tui Cantalycii paruum munusculum barbariem ualeas euitare, & cum metricam perniocueris, Latine te loqui posse non dubites. Vale.

DE PEDIBVS METRICIS.

Vnde sunt nominati.

PEDES in carmine ideo sunt appellati, quia sicut homines, & cætera animalia suis pedibus gradiũtur, sic sui quoq; pedibus carmẽ uidetur incedere est aũt ipse pes syllabarum, & tẽporum certa dimẽsio.

De Syllaba.

Syllaba est comprehensio ad minus duarum litterarum, & abusiuè uocales syllabæ dicuntur. Tempus uero est ipsa mora pronunciandi.

Vter prior longus vel breuis pes.

Cõstat breuẽ pedẽ ante lõgũ inuẽtum esse. Nã breuis syllaba, quę unum habet tẽpus, prius quàm lõga reperta ẽ, quæ duo habet tẽpora. Sicut unus antequàm duo.

Pedum distinctio.

Pedũ, alii sunt bisyllabi, alii trisyllabi, alii quatrisyllabi.

Pedes bisyllabi.

Spondeus, Trocheus, Iambus, Pyrrichius.

De spondeo.

Spondeus constat ex duabus syllabis longis, vt scribũnt: dictumq; volunt, spondeum à σπονδὴ idest spondi, quod fœdus, siue libamẽtum idest sacrificium significat, in quo spondaico carmine vtebantur.

De Trocheo.

Trocheus cõstat ex duabus syllabis prima longa, & secunda breui, vt iustus, volũt dictũ esse trocheũ, quia sit volubilis, sicut rota: q̃ Gręce dicit̃ τροχὸς. i. trochos vel à verbo τροχαω. i. τροχάζω, quod significat curro.

De Iambo.

Iambus constat ex duabus syllabis, prima breui, & secun-

secunda longa, uoluntq; dictum iambum ab Iambo inuentore, uel a verbo Græco ἰαμβίζειν, quod est maledico, eo enim metro ad maledicentiam vtebantur: eiusq; inuentor Archilochus fuit, Horatio dicente Archilochum proprio rabies armauit iambo.

De Pyrrhichio.

Pyrrhichius constat ex duabus syllabis breuibus. sic appellatus ab inuentore.

Pedes trisyllabi.

Pedes trisyllabi octo sunt: videlicet, dactylus, Amphibrachus, Amphimacrus, Tribrachus, Bachius, penultima longa, Antibachius, penultima longa, Molossus, Anapæstus.

De Dactylo.

Dactylus constat ex tribus syllabis ex prima longa & duabus breuibus, ut arma vi, dictus dactylus a dactylo digito cuius similis est in iuncturis, nam Græce δάκτυλος id est dactylos digitum significat.

De Amphibracho.

Amphibrachus cõstat ex tribus syllabis: prima & tertia breuibus & media lõga; vt fuisti; dictus ãphibracus ab ãphi, quod est circũ & brachys quod ẽ breuis, eo quod syllaba illa lõga media habeat circũ se duas syllabas breues. βραχύς (idest brachys) .n. Græce breuis significat.

De Amphimacro.

Amphimacrus constat ex tribus syllabis, prima & tertia longis & media breui, vt veritas. dictus ab amphi, quod, est circum, & macros. i. longus, quia illa media syllaba breuis habet circum se duas longas. Nam μακρός (idest macros Græce) longus significat.

De Tribracho.

Tribrachus constat ex tribus syllabis breuibus, vt, dominus, dictus, quia habet τρεῖς, id est tris. id est tres βραχέας, id est barcheas, id est breues.

De Bacchio.

Bacchius constat ex tribus syllabis prima breui & duabus longis, ut amares, dictus autem, vel ab inuentore, uel quia hoc pede vtebantur in uersibus Bacchi.

De Antibacchio.

Antibacchius constat ex tribus syllabis, duabus longis & tertia breui, ut fecisti, ita dictus quod sit contrarius bacchio ἀντὶ, anti enim contra Græcę significat.

De Molosso.

Molossus cōstat ex tribus lōgis, vt maiestas, dictus au tē uel a Molossa, id est Epirotica saltatione, uel a Molosso, qui eo pede in Iouis templo celebratur.

De Anapesto.

Anapæstus constat ex tribus syllabis, ex duabus breuibus & vltima longa: ut fueras. dictus eo quod sit dactylo contrarius, Græci enim dicunt ἀνάπαλιν id est anapalin, quod significat e conuerso.

Pedes quatrisyllabi.

Pedes quatrisyllabi sexdecī sūt, uidelicet. Proceleumaticus, Dispōdeus Diābus, ditrochęus, Antispastus, Coriābus, Ionicus maior, Ionicus minor, Pęō primus Pęō secūdus, Pęō tertius, Pæō quartus, Epitritus primus. Epitritus secūdus, Epitritus tertius, Epitritus quartus.

De Proceleumatico.

Proceleumaticus constat ex quatuor breuibus syllabis, ut parieti & ariete. Dictus quasi primitus iusius eo

eo, quod in sacris Mineruæ prius eius pedis versus pronun ciari iubebãtur πρὸ enim ante Græci dicunt κελεύω ce leuo, iubeo.

De Dispondeo.

Dispondeus dictus quod constat ex duobus spondeis. i. quatuor syllabis longis, vt oratores, a δύο idest duo, & spondeus.

De Diambo.

Diambus dictus, quòd cõstat ex duobus iambis scilicet breui, & longa, vt miserrimo.

De Ditrochæo.

Ditrochæus dictus, quasi ex duobus trochæis: constat enim ex longa, & breui, vt perdidistis.

De Antispasto.

Antispastus cõstat ex breui, duabus lõgis, & breui, vt fauebamus: cõstat. n. ex iãbo, & trochæo, qui cõtrarii sunt.

De Coriambo.

Coriambus cõstat eo trochæo, & iãbo. i. ex lõga, & duabus mediis breuibus, & lõga, vt omnipotẽs: dictus quia finiatur in iãbũ, & choreo idest trochęo incipiat.

De Ionico maiori.

Ionicus maior cõstat ex duabus breuibus, & duabus lõgis, vt habuerunt, dictus ab Ionio Arcadis filio, vel ab Ionibus.

De Ionico minori.

Ionicus minor constat ex duabus longis, & duabus breuibus, vt maioribus, & præconia.

De Pæone primo.

Pæon primus constat ex longa, & tribus breuibus, vt crediderat.

De Pæone secundo.

Pæon secundus constat ex breui, & longa, & duabus breuibus, aquatilis, dictus pæon à pæone.

De Pæone tertio.

Pæon tertius constat ex duabus breuibus:longa, & breui, vt fueramus.

De Pæone quarto.

Pæon quartus cõstat ex tribus breuibus,& lõga,vt celeritas.

De Epitrito primo.

Epitritus primus cõstat ex breui & tribus lõgis, vt amauerunt,& sacerdotes,dictus quia supra tres alia di uersa ponatur, ab Epi ; quod est supra,& tris, quod est tres, Nam in eo semper vna à tribus aliis discordat.

De Epitrito secundo.

Epitritus secundus constat ex longa, & breui,duabus longis, vt reddituros.

De Epitrito tertio.

Epitritus tertius constat ex duabus longis, & breui,& longa,vt doctissimo.

De Epitrito quarto.

Epitritus quartus constat ex tribus longis, & vna breui,vt clarescebat,dictus ab epi, quod est supra, & tris quod est tres,eo quod supra tres syllabas alia diuersa vt diximus ponatur:

Diomedes scribit pentasyllabos quoq; pedes, idest quinque syllabarum,qui sunt duo,& triginta,& hexasyllabos,idest sex syllabarum, qui sunt sexaginta quatuor,qui quidem in vsu non sunt amplius.

DE MEDIIS SYLLABIS DICTIONVM.

PRIMAE syllabę omniũ partiũ orationis duobus modis cognoscũtur:positiõe,s.& Natura.Primę autem syllabę illæ dicuntur, quæ sunt in principio dictionis.

Positio.

Positione syllaba prima cognoscitur quãdo post vocalẽ sequũtur duæ, aut plures cõsonãtes, aut vna cõsonãs duplex: ut est x, & z. & tũc dicitur illa syllaba lõga positione, ut arma, arcus, axis, Mezẽtius, & cum i ponitur in medio duarum uocalium, ut maior & peior.

Natura.

Natura autem trifariam intelligitur, videlicet dipthongo, exemplo, compositione.

Dipthongo, ut est æ, œ, au, eu, & ei, nam dipthongata syllaba longa est.

Exẽplo, vt musa mihi causas memora. Quęritur. n. exẽplo ã hoc nomẽ musa habeat primã lõgã an breuẽ,

Compositione, ut impius, nã in hac compositione cognoscimus quãta sit pi in hac nomine pius, quãuis hoc in cõpositiõe aliquãdo fallat. Nã cũ dicimus nubere, nu, lõga est cũ vero dicimus pronuba innuba, quę cõponũtur a nubo, tũc, nu, breuis est, Sed hoc raro reperitur, Omnis ergo syllaba, q̃ nõ est lõga positione. siue sit breuis, siue sit lõga, dicetur breuis uel lõga natura.

De mediis syllabis.

Mediæ syllabæ sunt, quæ ponũtur in medio dictionis. has tribus modis cognoscimus, positiõe, dipthõgo, accẽtu, ut fecistis, nocturnus, & similia. Ditphõgo, vt lethæus, Sabæus &c. Accẽti, qui duplex est. correptus & productus. Correptus est quoties sine ulla mora vocis medias syllabas pronũciamus, vt, macula, tabula, uinculũ, & similia. Productus uero, quoties medias syllabas cum aliqua mora uocis: ut natura fortuna, & similia proferimus.

Sunt

Sunt & alii syllabarum accentus. Sed duo, quos diximus, sunt magis ad metricam necessarii.

De vltimis syllabis.

Vltimæ syllabæ dictionũ tribus modis cognoscũntur positione, dipthongo, & regula. Positione, ut phœnix, felix, Dipthongo, ut musæ, poetæ & similia. Regula autem diuersa, ut patebit.

Literarum distinctio.

Est tamen sciẽdum ꝙ omnes litteræ consonãtes dicũtur, præter uocales, ipsæ autẽ consonãtes diuidũtur in mutas, semiuocales, & liquidas, sed ꝓducere vel corripere syllabas cõsonãtiũ ẽ, ꝓduci aũt vel corripi uocaliũ est. Nã cõsonãtes neq; corripiũtur, neq; producũtur sed producunt & corripiunt. *De terminatis in a.*

Dictiones terminatæ in a uario modo se habẽt, nã si casuales sint corripiũtur, vt poeta, musa, & similia, exceptis ablatiuis singularibus primæ declinationis qui producũtur, vt ab hoc poeta, ab hac musa & alia Itẽ excipiũtur uocatiui primæ declinationis venietes a nominatiuis terminatis in as, qui vocatiui producũtur vt AEneas, o ænea, & similia, Verba primæ cõiugationis producũt a ĩ imperatiuo, vt ama voca & similia Itẽ producũtur præpositiones terminatæ in a, vt vltra infra, extra, & similia, Itẽ producũtur aduerbia terminata in a, vt interea præterea postea ãtea, & similia. Exceptis ita, & vt puta, & qa cõiũctio. Ouidius tamen in fastis corripit postea nisi dixeris esse duas dictiones, cũ ait, Postea mirabar. Itẽ ꝓducitur vnã aduerbiũ cõgregãdi: terminata in gĩta ꝓdũt a, vt triginta quadraginta, & alia, Sed terminata ĩ ginta corripiũt a, vt quadrigenta

genta quingenta,& alia. *Terminata in e.*

Termina in e, vario quoq; mõ ſe habẽt. Nã nomina Græca terminata in e, producuntnr, vt Penelope, Nerine, &c. Itẽ producũtur Monoſyllaba in e, vt me, te, ſe, & quæ relatiua, nãq; pro, & coniũctio corripitur, & ſua cõpoſita, vt quiſq; Ne quãdo ſignificat an corripitur. Ve coniũctio corripitur. Væ interiectio producitur. Imperatiui modi ſecũdæ cõiugationis producũt e vt doce, imple, & ſimilia. Virgilius tamẽ in Bucolico. Vale corripuit ob ſequentẽ vocalẽ. Vale vale, inquit Iola. Itẽ ꝓducũt e vocatiui, & ablatiui primæ declinatiõis veniẽtes à nominibus terminatis ĩ es, vt o Anchiſe ab hoc Anchiſe, ò Laerte, & ſimilia. Itẽ ꝓducuntur ablatiui quintæ declinatiõis, vt die merídie ſpecie, facie, & reliqua. Fame quoq; ablatiuus producitur quia olim quintæ fuit declinationis, fames famei. Itẽ ꝓducũtur quidã ablatiui Græci, vt euphrate, & ſimilia. Itẽ producuntur aduerbia terminata in e, vt iuſte, docte, recte. Exceptis, male, bene, ſæpe, pene, ecce, nempe, qui corripiuntur. Quare ferme fere producuntur.

Terminata in i.

Terminata in i, ꝓducunt, vt domini, feci, legi, & ſimilia. Exceptis vocatiuis Grȩcis, ꝗ corripiunt, vt amaryphylli colchi priami tyberi, & ſimilia. mihi, tibi, ſibi, quaſi corripiũt primam ſyllabam, ſecundam vero poſſunt indifferenter producere, & corripere.

De terminatis in o ad placitum.

Terminata in o ad placitum ponantur, exceptis datiuis, & ablatiuis ſingularibus ſecundæ declinationis, qui producuntur, vt huic domino ab hoc domino.

Item

Item excipiuntur monoſyllaba, quæ in o terminata producuntur, vt do, ſto, & o, aduuerbio. Ego pronomen aut raro aut nunquam productum reperitur.

Itẽ Græca nomina terminata in o, producuntur, vt Celeno Alecto, & ſimilia. Gerundia in o tã breuia quã lõga apud auctores reperiuntur vt cãtãdo tu illũ apud Iuuenalẽ. Plurimus hic æger moritur vigilãdo, ſed illũ.

Terminata in u.

Terminata in u producuntur cuncta ſine aliqua exceptione, vt cornu gelu viſu, & ſimilia.

De terminatis in as.

Terminata in as producũtur omnia Latina, vt poetas, amas, & ſimilia. Excipiunẽ Græcæ terminationes, quæ corripiuntur, vt Ilias, Pelias, lampas, menas, phœbas, & alia ſimilia. *De terminatis in es.*

Terminata in es Latina producunẽ, vt doces, dices, & ſimilia. Exceptis Græcis, vt athlãtides, troades, & ſimilia. Itẽ exceptis nominibus terminatis in es tertiæ declinationis creſcentibus, in genitiuis, & mutãtibus e in i penult. correpta, quæ corripiuntur, vt miles militis, eques equitis, ſoſpes ſoſpitis, ſtipes ſtipitis, hoſpes hoſpitis, & ſimilia. Item excipitur ſecũda pſona verbi ſubſtãtiui Sũ es eſt, q cum eius cõpoſitis breuiatur, vt potes, ades, & reliqua. Item excipitur hoc nomen inquies, quod corripit es. Item excipitur hæc prępoſitio penes, quæ corripitur. *Terminatis in is.*

Terminata in is breuiãtur, vt legis dicis ignis, &c. Excipiũtur datiui, & ablatiui plurales primæ, & ſecundæ declinatiõis, qui producuntur, vt poetis, & dominis.

Item excipiuntur verba quartæ coniugationis quæ producunt

ꝓducũt is in secũda persona indicatiui modi in numero singulari, vt audis nescis & similia.

Item excipitur substantiuũ verbũ cũ suis cõpositis, qui producunt is ut possis adsis prosis &c.

Item producitur is pro es in accusatiuo plurali, & omnis pro omnes; amãtis pro amantes, tris pro tres, &c.

Item producitur quis pro quibus.

Item producũtur terminata, in is qui. pen. lõga genitiuũ crescentẽ habẽt, ut. lis litis, glis glitis, sãnis samnitis, &c. Quis quãdo est interrogatiuũ corripitur.

Item corripiũtur mis, & bis, & tis. velis, nolis ꝓducunt is.

De terminatis in os.

Terminata ĩ os producũtur. Vt illos, dominos deos bos, & os oris, Exceptis genitiuis grecorum qui corripiuntur, vt pallados, arcados, thebaidos, & similia. Os ossis. (teste Prisciano) corripit os. Cõpos, impos, corripiuntur. Item Græca terminata in os corripiuntur. ut Ilios, tyros, neritos, chaos, & similia.

De terminatis in us.

Terminata in vs breuiantur. Vt corpus, tẽpus, scimus, legimus, &c. Excipiũtur monosyllaba quæ producunt us. vt plus, mus, sus, & pus.

Item excipiuntur nomina tertiæ declinationis terminata in us habentia penultimam longam in genitiuo crescente, quæ producuntur, vt virtus virtutis, salus salutis, palus paludis, tellus telluris.

Itẽ excipiũtur nomina quartæ declinationis q̃ producuntur in plurali, & in genitiuo singulari.

Itẽ ꝓducũtur Gręca nomina terminata in us quæ faciũt genitiuũ in odis, ut melãpus melãpodis, ędipo pis

Pan-

Pāthus propriū Troiani nomē producitur, vt Panthus troiades apud Virgiliū cuius genitiuus est pāthi.

De terminatis in c.

Terminata in c producūtur, vt dic, fac, duc, sic Excipiuntur donec, nec, q̄ corripiūtur. Hic aduerbium producitur. Hic pronomen ponitur a poetis indifferenter.

De terminatis in b. d. m. p & t.

Terminata in b. d. m. p & t. corripiūtur. Excipiuntur obit pro obiuit, firmarit pro firmauerit, q̄ ꝓducūtur.

De terminatis in l.

Terminata in l corripiuntur, semel, nihil Hannibal, & similia, Excipiuntur nil & sol & quædā barbara, Michael, Gabriel, quæ ꝓducunt. *De terminatis in, n.*

Terminata in, n producuntur, vt pœā: quod nomen significat Apollinem & laudem Apollinis, Titā, quin. Forsā forsitā, an, tamen, corripiunt, in, enim, attamen

Item corripiuntur terminata in n habentia penultimā breuem in genitiuo crescente singularis numeri, ut nomen nominis, & Græca quædā, vt ilion, pelion, que interdum producuntur. Nō aduerbiū producitur

De terminatis in, r.

Terminata in r, corripiūtur, ut Cęsar, turtur, marmor, & similia. Excipiūtur, aer, ęter, crater, character quæ producuntur. Nā in nominatiuo habent in Græcis literarum, quæ lōga est, & in gtō Latino mutatur in e lōgā. Cur Fur Lar Far Ver Par producuntur.

De præteritis.

Omnia præterita duarum syllabarum lōga sunt, vt legi, feci, vidi, faui, fugi, & similia sic in præteritis plusquamꝑfectis; & præteritis perfectis & futuris subiun-

ctiuo-

ctiuorũ,& infinitiuorũ vt legi,legerã,legiſsẽ,legerim, legero,& legiſſe. Excipiũtur ea præterita quæ habent vocalẽ ante vocalem,vt fui,& ſimilia q̃ corripiuntur.
Dedi Steti Bibi Fidi a findo is excipiuntur, quia corripiuntur.
Scidi a ſcindo is. Tuli.

Item excipiuntur, quæ creſcunt in præterito, quæ corripiunt primam ſyllabam præteriti, vt.

Totondi a tondeo — Momordi a mordeo
Tetendi a tendo — Pepuli a pello
Popoſci a poſco — Spopondi a ſpondeo
Pependi a pendeo,vel pendo — Pepedi a pedo
Poſui a pono — Coegi a cogo

Cio is ciui citum quartæ coniugationis producit ci in præterito,& ſupino.

Cieo es ciui citum ſecũdę coniugationis corripit ci in ſupino cũ ſuis cõpoſitis, vt citus & concitus,percitus,incitus,& reliqua. *De vocali ante vocalẽ.*

Vocalis ante vocalẽ breuis eſt,vt meus,tuus,ſuus,& ſimilia. Excipiunť tamẽ vltra,ut patet ĩ poetarũ exẽplis.
Dius Dia producunt primam. Fio is quando eſt biſſyllabum producit primam: alias vero corripit.
Diana Eous poteſt producere,& corripere primam.

I,& u,poſitę interduas vocales habent vim duarũ cõſonãtium,& ſic faciunt poſitionem,vt maior peior,& audiui,vt ſupra diximus. *De i,& u.*

I,& u,iunctæ cum alia vocali in eadem ſyllaba tranſeunt in conſonantes,vt iuno,volo, & ſimilia.

De compoſitis ab hac præpoſitione di.

Compoſita ex præpoſitione di, producunt primã, vt diduco

vt diduco, diuido. Excipiuntur tamen multa.
Disertus Dirimo Dilemma Græcum nomen corripit primam.

De pro.

Pro, & sua composita, producunt primam, exceptis. Profundus, proauus, profectus, pronepos, professus, proneptis, quæ corripiunt primam pro.

De Diphthongo.

Diphthõgus, pducit: plerunq; tamẽ a poetis ob vocalẽ sequentẽ corripit, vt sudibusue præustis apud Virgiliũ. Deinde Dehinc corripiunt primã cõtra regulã propter vocalem sequentem. *De Liquidis.*

Vt alias liquidas omittã: vere liquidæ sunt duæ l. & r. Ideo liquidæ appellatæ, quia præcedentes syllabas liquidas faciunt: hoc est, nunc breues, nunc lõgas. Nã talis est regula. Liquida posita post mutã, facit syllabam præcedentem esse cõmunem, si naturaliter fuit breuis aliter nõ vt pater pa, natura sua breuis est. Ergo p obliquos casus vbi erit liquida, & muta pa, poterit esse cõmunis. Sed frater, & mater, quæ primã natura producunt nõ poterunt in obliquis casibus illã habere cõmunẽ, ppter liquidã, & mutã, & ita de cęteris intelligas.

De Versu Hexametro.

Versus hexameter, vel hexametrus dicitur ab hex quod Græcæ significat sex, & metron mensura, eo q habet sex metra, idest mensuras; hoc est sex pedes. Vt,
Hanc tua Penelope lento tibi mittit Vlysses.

De Versu Pentametro.

Rursus autem pentameter, vel pentametrus dicitur quia cõstat quinq; metris, i. pedibus a pente; qđ quinq;

& metron mensura, sed in versu hexametro semper in quĩta sede debet dactylus poni, nisi uel is facere versũ spõdaicũ, q in quĩto loco habeat spõdeũ ꝑ dactylo, vt Invallẽ Aegeriç descẽdimus & spelũcas, Inuenies quoq; plerũque lãbũ ĩ tertia sede hexametri versus, vt luctus vbiq; pauor et plurima mortis imago, apud Virgilium

De Pentametri scansione.

Pẽtameter versus scãdi potest duobus modis Primo ꝑ anapestũ qui constat ex duabus syllabis breuibus & vltima longa, vt nil mihi rescribas; attamen ipse ueni. Nil mihi, dactylus est, rescri, spondeus est, bas, at, spondeus, tamen i, anapæstus, pse ueni, anapæstus.

Sed est alius modus facilior & iucũdior sine anapæsto, vt sint quatuor pedes integri, & post secundũ pedẽ ponatur vna syllaba quã appellant catalectam siue cæsuram. Et post quartũ pedem altera catalecta quæ duæ catalectæ vnũ pedẽ faciũt syllabarum duarũ quicunq; inciderit, siue spondeus, siue trocheus, siue iãbus, siue pyrrichius, & sic erunt quinq; integri pedes, vt recte pẽtameter appelletur: Atque hoc modo scanditur, Nil mihi, dactylus est, rescri, spondeus, bas, catalecta: attamen, dactylus est; ipse ve, dactylus, ni, altera catalecta: quæ duæ catalectæ, nunc spondeum faciunt.

CANTALYCIVS CORNELIO SPOLETINO SVO.

Potuissem mi Corneli, nec ignorassem, in his Metricis Regulis esse prolixior, sed pueri, quo breuioribus regulis imbuuntur, eo citius cum Apolline, musisque loquuntur. Vale, & me ama, vt soles hac debes.

FINIS.